

Migracije stanovništva Slavonije i Baranje u Njemačku i Irsku

Strilić, Josip

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:578780>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

JOSIP STRILIĆ

**EMIGRACIJA STANOVNIŠTVA SLAVONIJE I
BARANJE U NJEMAČKU I IRSKU**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA KROATOLOGIJU

JOSIP STRILIĆ

**EMIGRACIJA STANOVNIŠTVA SLAVONIJE I
BARANJE U NJEMAČKU I IRSKU**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Nenad Pokos

Zagreb, 2021

Ovim putem zahvaljujem svom mentoru, prof. dr. sc. Nenadu Pokosu, na izrazitom trudu, savjetima te podršci prilikom izrade ovog rada.

Uz to, zahvaljujem svojim roditeljima na podršci tijekom mog cjeloživotnog obrazovanja.

Također, zahvaljujem svojoj široj rodbini te svojim prijateljima, pogotovo srednjoškolskim što su mi kroz cijelo studiranje bili čvrst oslonac.

Emigracija stanovništva Slavonije i Baranje u Njemačku i Irsku

Migration of population from Slavonija and Baranja to Germany and Ireland.

Sažetak

S prostora Republike Hrvatske često se iseljavalo. U razdoblju od pet stoljeća uslijedilo je nekoliko iseljeničkih valova, što zbog gospodarskih, što zbog ratnih prilika. Od 1971. do 1991. popularna zemlja za hrvatske iseljenike je Njemačka. Također, Njemačku slijede dvije prekoceanske zemlje, Australija i Kanada. Kao i na razini cijele Republike Hrvatske, s prostora istočne Hrvatske migrira se pretežno u Njemačku. U novije vrijeme, aktualna je migracija zbog boljih poslovnih prilika. Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju, uvelike je olakšan odlazak na rad u inozemstvo budući da više ne trebaju vize i radne dozvole. Najpopularnije zemlje hrvatske emigracije su Njemačka i Irska. Njemačka zbog blizine, poznanika i jakog gospodarstva. Irska je popularna zbog engleskog govornog područja i IT industrije koja iz godine u godinu uzima sve veći zamah. Državni ured za statistiku (DZS) posjeduje podatke o iseljenicima. Međutim, javlja se nesrazmjer između podataka DZS i, primjerice, podataka Ureda za socijalnu zaštitu Irske. Irska svoje useljenike evidentira pomoću PPSN-a te su podaci koje daje Ured podosta precizni budući da se bez njega ne može zaposliti. Od 2011. do 2017. DZS evidentira 5042 odseljenih iz Hrvatske u Irsku, dok prema PPSN-u Irska evidentira 17 285 useljenih Hrvata u Irsku. Slična situacija je s njemačkim Saveznim zavodom za statistiku (DESTATIS) koji u razdoblju od 2011. do 2017. evidentira 189 171 Hrvata u Njemačkoj, dok DZS daje podatke o 73 847 iseljenih osoba. Prirodno kretanje stanovništva istočne Hrvatske od 1967. do 2016. ne ulijeva optimizam budući da na prostoru cijele Republike Hrvatske, a pogotovo Slavonije i Baranje, zadnjih gotovo 25 godina nema pozitivne prirodne promjene. Analizom prikupljenih podataka na ukupno 62 uzorka iz anketnog istraživanja, ustanovljen je glavni razlog za odlazak u emigraciju. Financijska nestabilnost uzrokovana nedostatkom ili potplaćenosti posla natjerala je velik broj osoba, pretežito mladih, u Njemačku ili Irsku.

Ključne riječi: migracije, istočna Hrvatska, prirodno kretanje stanovništva, gospodarska tranzicija

Sadržaj

1. Uvod.....	6
2. Iseljavanje Hrvata kroz povijest.....	7
3. Suvremeno iseljavanje	20
4. Pre(više) praznih auto sjedalica	33
4.1 Statistička analiza rođenih i umrlih – Republika Hrvatska.....	33
5. Prirodno kretanje stanovništva istočne Hrvatske, 1967.– 2016.....	35
6. Kvalitativno istraživanje	39
6.1 Spol i dob ispitanika.....	40
6.2 Stupanj obrazovanja ispitanika	41
6.3 Boravište ispitanika.....	42
6.4 Primarni razlog odlaska ispitanika.....	44
6.5 Okidač za odlazak kod ispitanika	46
6.6 Razlozi odabira države emigracije kod ispitanika	47
6.7 Kvaliteta života kod ispitanika u emigraciji	49
6.8 Posao ispitanika u emigraciji	50
6.9 Posljednji odgovori emigracije u anketnom upitniku	54
7. Poteškoće u gospodarstvu uzrokovane tranzicijom	58
8. Zaključak.....	61
9. Literatura.....	63

1. Uvod

Tijekom 20. stoljeća na ovim prostorima vođena su tri rata. Svaki od njih uzeo je na tisuće i tisuće života te posljedično iselio na stotine tisuća ljudi iz mjesta njihovog stalnog boravka. O temi emigracije stanovništva govorimo zbog izrazito nepovoljne demografske situacije. Emigracija stanovništva uz prirodnu promjenu čini demografsku katastrofu o kojoj se ne govori, bar ne dovoljno. Upravo zbog toga, kao apsolvent na Fakultetu hrvatskih studija i kao građanin Republike Hrvatske želim kroz ovaj rad ukazati na goruće probleme vezane uz iseljavanje stanovništva, odnosno negativan trend uz pribojavanje kako će Hrvati u Hrvatskoj izumrijeti do kraja 21. stoljeća. Za pisanje ovog rada koristit ćemo se znanstvenim člancima, knjigom statistika, zbornikom radova i statistikom sa stranica Državnog zavoda za statistiku, akronima DZS. Uz pomoć prijatelja i poznanika koji su napustili Republiku Hrvatsku, koji su ujedno i tema ovog rada, objasniti ćemo pojedine razlike među poslovima te zaradom koje ti poslovi donose u Hrvatskoj i u drugim zemljama emigracije. Osim toga, ispitanici će odgovoriti na učestala, svakodnevna pitanja, dok ćemo ih mi analizirati i iz njih izvesti zaključak. U najvećem postotku iseljenici su zbog ekonomskih, odnosno gospodarskih razloga otišli „trbuhom za kruhom“. Kako je iseljavanje dijakronijski proces te ga se kao takvog ne može ograničiti unutar jednog vremenskog odsjeka, ovaj rad započet ćemo obradom podataka vezanih uz prve valove migracija s prostora istočne Hrvatske. Isto tako, analizirat ćemo prirodno kretanje stanovništva od 1967. do 2016. U radu ćemo se, radi lakšeg pregleda, koristiti tablicama i grafičkim prikazima. Analizu pojedinih podataka, što povijesnih, što aktualnih, obaviti ćemo na razini cijele Republike Hrvatske. Ipak, naslov ovog rada govori o emigraciji stanovništva iz Slavonije i Baranje te ćemo, kako bismo potkrijepili naslov rada, detaljno analizirati aktualnu demografsku situaciju u pet slavonskih županija. Istaknut ćemo još poneku informaciju o aktualnim gospodarskim poteškoćama koje su zadesile Hrvatsku u posljednje vrijeme.

2. Iseljavanje Hrvata kroz povijest

Iseljavanje hrvatskog stanovništva započelo je još u srednjem vijeku. Zbog prodora Osmanlija i ratova koji su vođeni od 15. do 18. stoljeća, velik broj Hrvata iseljava s ovih prostora. Oni nastanjuju prostor današnje Mađarske i Slovačke. Naseljavaju također prostore u Italiji, radi se o pokrajini Mollise. Naseljavaju prostor današnje Austrije te su njihovi potomci poznati kao gradišćanski Hrvati. Uz to, Hrvati u prvom iseljeničkom valu još naseljavaju prostor u Rumunjskoj - karaševski Hrvati, neki ih nazivaju i Krašovani. U svom radu pod naslovom Depopulacijske tendencije u Slavoniji, Anđelko Akrap ističe kako su ratovi od polovice 17. stoljeća s kulminacijom od osamdesetih godina pa sve do kraja tog stoljeća rezultirali povlačenjem Osmanlija s teritorija današnje Hrvatske. Kao rezultat povlačenja započeo je novi snažan val migracije. Između teritorija današnje Hrvatske i Bosne i Hercegovine dogodila se znatna razmjena stanovništva. Kako je vremenom dolazilo do gubitka teritorija i povlačenja Osmanlija prema teritoriju BiH, došlo je i do povlačenja stanovništva islamske vjeroispovijesti također prema tom istom teritoriju. Istodobno, stanovništvo katoličke i pravoslavne vjeroispovijesti selilo se prema današnjem teritoriju Hrvatske. Vrhunac te migracije zbiva se od osamdesetih godina 17. stoljeća do početka 18. stoljeća. „Oko 1680. godine između Drave, Dunava, Save i Ilove živjelo je otprilike: 115 000 muslimana, 72 000 Hrvata katolika, 33 000 Srba i 2000 Mađara. Kad su se Osmanlije povukle, s njima je s tih prostora otišlo oko 115 000 muslimana, rasulo se i nešto Srba (...) U navedenim se okvirima kreće i druga procjena prema kojoj je oko 1680. godine u Slavoniji u 736 naseljenih mjesta živjelo između 200 i 220 tisuća stanovnika, a od toga je bilo oko 120 000 muslimana. U Slavoniji je 1696. godine ostalo samo 40 000 stanovnika. Dvije godine nakon toga, 1698. godine, prema popisu, broj je stanovnika u Slavoniji narastao na između 70 i 80 tisuća“ (Akrap 2018: 42).

Od 60-ih godina 20. stoljeća dolazi do promjene migracijskog obrasca, imigracija s vremenom ustupa mjesto emigraciji. To posljedično dovodi do snižavanja stope demografskog porasta te promjene trenda i smjera u mehaničkom kretanju stanovništva iz pozitivne u negativnu migracijsku bilancu. Vanjske migracije koje su započele tih godina jugoslavenska je popisna statistika počela bilježiti 1971. Živić, Pokos i Mesarić Žabčić takvu vrstu migracije nazivaju još i *odlazak stanovništva na i privremeni rad u inozemstvo*. „Učinak je to značajne političke

liberalizacije ekonomske migracije u inozemstvo, ali i modernizacijskih procesa unutar istočno-hrvatskoga prostora, napose deagrarizacije i industrijalizacije, čiji razvojni trendovi nisu mogli osigurati dovoljno novih radnih mjesta za stanovništvo koje je u sve većem broju napuštalo poljoprivredu kao djelatnost i izvor prihoda za osobnu i obiteljsku egzistenciju.“ Autori još ističu kako zbog nemogućnosti transfera iz poljoprivrednih u nepoljoprivredne djelatnosti sve veći broj stanovnika istočne Hrvatske napušta mjesto stanovanja. Dio njih emigrira u druge dijelove Hrvatske, pretežno u Zagreb i njegovu aglomeraciju, a dio je ubrzo i trajno iselio u inozemstvo. „Relativan udio popisanih u inozemstvu u ukupnom stalnom stanovništvu Istočne Hrvatske povećan je tako sa 5,5% 1971. na 6,7% 1991. godine što – nema sumnje indicira signifikantan demografski gubitak, napose imajući u vidu strukturno-demografska obilježja te populacije, osobito njezinu dobnu i spolnu strukturu“ (Živić, Pokos, Mesarić Žabčić, u tekstu).

Početak 20. stoljeća dolazi do iseljavanja s prostora današnje Hrvatske u sklopu *Velike migracije* u prekomorske zemlje. Višak europskog poljoprivrednog stanovništva odlazi u Sjevernu i Južnu Ameriku, Južnu Afriku, Australiju i Novi Zeland. Procjene govore da je prekomorska migracija zahvatila od 55 do 65 milijuna Europljana u periodu od 1820. do 1930. Iz Hrvatske tada iseljava stanovništvo koje se pretežno bavilo poljoprivredom, sukladno tadašnjoj gospodarskoj strukturi (Nejašmić 2014: 410). „Industrijalizacija je bila slaba, posve nedostatna za prihvaćanje osiromašene seljačke mase koja je napuštala sela u potrazi za bilo kakvom zaradom. U takvim se okolnostima iseljavanje pokazalo jednim rješenjem. Mnogi odlaze u prekomorske zemlje s namjerom da nešto steknu i vrate se u zavičaj. No u većini slučajeva to je značilo trajno napuštanje domovine“ (Antić u Nejašmić 2014: 410). Početkom osamdesetih godina 19. stoljeća na prostoru današnje Hrvatske započinje demografska tranzicija. Opća stopa mortaliteta pada ispod 30‰, ali zato stopa rodnosti ostaje i dalje visoka te dolazi do pozitivne prirodne promjene. Rezultat toga je velika agrarna prenapučenost. „Jednostavno rečeno, namnožilo se puno gladnih usta koja je trebalo hraniti. Nema dvojbe da je ta činjenica dodatno poticala potragu za zaradom i odlazak u „obećanu zemlju Ameriku“ (Nejašmić 2014: 410).

Prema podacima Zemaljskog statističkog ureda u Zagrebu, od 1899. do 1913. iz Banske Hrvatske iselilo se 194 788 osoba, od toga 85,5% otišlo je u SAD. Međutim, stručnjaci prema procjeni i izračunima broje 244 000 iseljenika u razdoblju od 1900. do 1913. Završetkom Prvog svjetskog rata dolazi do znatnog smanjenja iseljavanja stanovništva Hrvatske u prekomorske zemlje. U

periodu od 1921. do 1929. sa sveukupnog teritorija Hrvatske, u prekomorske zemlje iselilo se 78 399 osoba prema podacima *Statističkog godišnjaka* iz 1929. Nešto kasniji period donosi znatno manje iseljenih osoba, od 1930. do 1939. iz Banovine Hrvatske iselilo se 25 700 osoba, većina iz Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Zaključno, procjenjuje se 415 000 prekomorskih iseljenika od 1900. do razdoblja neposredno pred Drugi svjetski rat (Nejašmić 2014: 412).

Od 1948. do popisa 1991. i raspada Jugoslavije, iseljavanje obilježavaju tri migracijske struje: a) iseljavanje u Italiju (optiranje) i drugo trajno iseljavanje (1948. – 1961.), b) iseljavanje nakon „otvaranja“ granica („odlazak na rad“) (1961. – 1991.) i c) iseljavanje u druge republike SFRJ (1948. – 1991.) Treba istaknuti kako je bilo dosta ilegalnih migracija (prebjega) jer mnogi stanovnici pripojenih krajeva nisu ispunjavali neke od uvjeta za iseljavanje. U Italiju je od 1948. do 1961. iselilo oko 200 000 osoba s tim da je dio migracija neposredno povezan s Drugim svjetskim ratom. Tih godina dolazi do „otvaranja granica“ i svojevrsnog obnavljanja ekonomske emigracije. „Jugoslavija je bila jedina socijalistička zemlja koja je legalizirala odlazak, a čak ga je i poticala. Valja istaknuti da je tradicionalna prekomorska struja izgubila nekadašnju važnost, a glavnu ulogu preuzimaju zapadnoeuropska tržišta radne snage“ (Nejašmić 2014: 415).

Početak devedesetih godina prošlog stoljeća Hrvatska ulazi u posebnu etapu društveno-političkog i demografskog razdoblja. Agresija i ratna zbivanja na teritoriju Hrvatske uzrokovali su tranzicijske poteškoće te val iseljavanja. Kao izravna posljedica Domovinskog rata, migracijski gubici iznose 418 507 osoba ili 93% ukupnih demografskih gubitaka u Domovinskom ratu (Živić, Pokos u Nejašmić 2014: 417). Na temelju podataka iz 1991. i 2001. možemo procijeniti oko 500 000 iseljenih osoba. Tu emigracijsku struju uglavnom je uzrokovao rat, ali i gospodarske teškoće uzrokovane ratom.

Ispod se nalazi sumirana procjena o broju iseljenih u 20. stoljeću prema kojoj je ukupan broj iseljenih dva milijuna i 300 tisuća stanovnika.

Slika 1. Procjena i intenzitet iseljavanja stanovništva u 20. stoljeću

Pregled glavnih tokova i intenziteta iseljavanja iz Hrvatske
1900. – 2001. (procjena)

	Broj osoba
Prekomorsko iseljavanje od 1900. do Drugoga svjetskog rata	415.000
Iseljavanje u europske zemlje od 1900. do Drugoga svjetskog rata	25.000
Iseljavanje »austrougarskog« stanovništva povezano s Prvim svjetskim ratom	160.000
Iseljavanje povezano s Drugim svjetskim ratom (do 1948.)	255.000
Iseljavanje u sklopu tzv. savezne kolonizacije (1945. – 1948.) i ostalo	85.000
Svega 1900. – 1948.	940.000
Iseljavanje u Italiju (1948. – 1961.)	100.000
Repatrijacija i drugi oblici iseljavanja (1948. – 1961.)	110.000
Iseljavanje nakon »otvaranja« granica (1961. – 1991.)	300.000
Iseljavanje u druge republike bivše države (1948. – 1991.)	350.000
Svega 1948. – 1991.	860.000
Iseljavanje uglavnom povezano s Domovinskim ratom (1991. – 2001.)	500.000
Svega 1991. – 2001.	500.000
Ukupno 1900. – 2001.	2.300.000

Izvor: *Iseljavanje iz Hrvatske od 1900. do 2001.* Demografske posljedice stoljetnog procesa, Ivo Nejašmić 2014: 419.

Prije nego što detaljno uđemo u analizu podataka, objasniti ćemo koji će se pojmovi sve koristiti u ovom poglavlju, pa tako i u ostatku rada. Pojam prirodnog priraštaja opisujemo kao razliku između

broja rođenih (nataliteta, rodnosti) i broja umrlih (mortaliteta, smrtnosti). U radu ćemo, osim ovog pojma, koristiti sinonim ovog pojma, a to je pojam prirodne promjene¹.

Emigracija je pojam u demografiji koji se odnosi na iseljavanje stanovništva iz države stalnoga boravka². Pojam migracije ćemo kroz rad često koristiti. Migracija je: „U najširem smislu, prostorna pokretljivost stanovništva, a u užem smislu trajnija promjena mjesta stalnoga boravka pojedinaca ili društvenih skupina. Migracije su stalne ili privremene. Poseban je oblik privremene migracije sezonska migracija, u kojoj se odlazak i povratak migranata smjenjuju u, obično, godišnjim ciklusima. Redovita dnevna migracija ili tjedna migracija, odlazak iz mjesta boravka u drugo mjesto na rad, naziva se cirkulacijom. Nadalje, razlikuju se vanjske i unutarnje migracije, prema tomu jesu li unutar državnih granica ili izvan njih.³“ Kao što se da zaključiti iz naslova rada, ponajviše ćemo koristiti pojam vanjske migracije ili drugim riječima – emigracije.

Unatoč tomu što je prvi moderni popis stanovništva održan 1857. Državni zavod za statistiku bilježi daljnje podatke od 1869. do 1971., periodično, u rasponu od deset ili 11 godina. Ti su podaci preuzeti su iz publikacije *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske*. Autor publikacije je dr. Mirko Korenčić. Popisi stanovništva provedeni do 1953. nisu obuhvaćali područje Republike Hrvatske u današnjim granicama, već su za pojedina naselja izrađene procjene ili su podaci preuzeti iz popisa susjednih zemalja, čak i iz pojedinih evidencija⁴.

Popisi 1971., 1981., 1991. analizirani su u ovom poglavlju. Tada se vanjska emigracija zvala *odlazak stanovništva na privremeni rad u inozemstvo*. Ovim putem povijesni aspekt proučit ćemo iz *Hrvatski građani na radu u inozemstvu i članovi obitelji koji s njima borave*. Navedena knjiga rad je profesora i demografa na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu, Ive Nejašmića. Treba uzeti u obzir kako je knjiga izdana 1995., četiri godine nakon popisa iz 1991. Taj je popis bio pod posebnim povećalom budući da se radi o prijelomnim godinama hrvatske države, početku rata, teškoj borbi za neovisnost, bježanjem pred agresorom i drugim tragedijama koje su zadesile

¹ prirodni priraštaj. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. pristupljeno 22. 6. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=50451>

² emigracija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. pristupljeno 22. 6. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=17824>

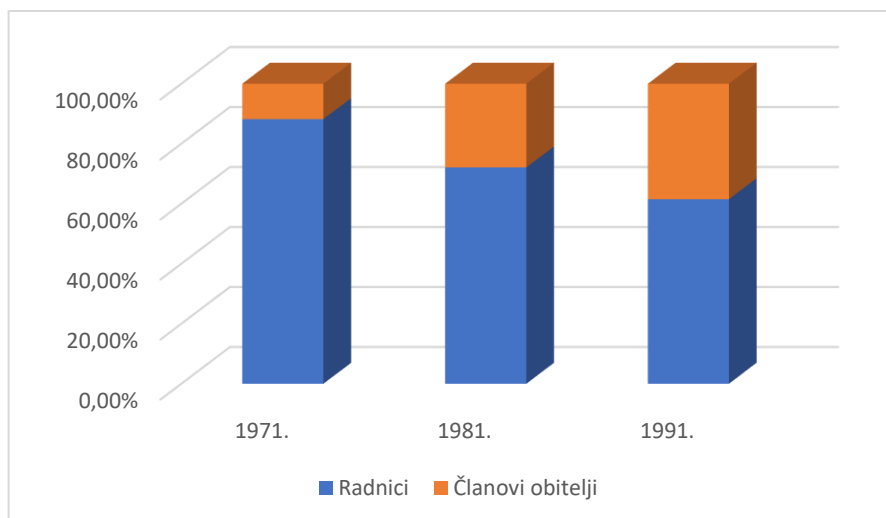
³ migracija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. pristupljeno 22. 6. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40619>

⁴ *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001.*, Državni zavod za statistiku. Uvod i metodološka objašnjenja. pristupljeno 24. 6. 2021. <https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/retrospekt/predgovor.pdf>

Hrvatsku početkom 90-ih. Kako je cijela država propatila zbog ratnih razaranja, tako su mnogobrojni odlučili otići iz Hrvatske u strahu za vlastitim životom i životom svojih bližnjih. Rad koji proučavamo usko je vezan uz problematiku ratnih iseljavanja. Demografske posljedice očituju se kasnije, kad pronatalitetno stanovništvo umjesto u Hrvatskoj, odluči svoju obitelj zasnovati u drugoj zemlji.

Nejašmić napominje kako postoje određene poteškoće prilikom interpretacije podataka, kao što su nepoznate varijable. „Kod nekih osnovnih strukovnih obilježja (npr. dob, školska sprema, narodnost i sl.) veliki je udjel nepoznatog. Uzroke valja tražiti u načinu prikupljanja podataka o migrantima; (...) Za neka je obilježja (npr. dob migranta) bilo bolje upisati barem približan podatak nego staviti nepoznato“ (Nejašmić 1995: 6).

Broj hrvatskih građana koji su otišli na rad u inozemstvo te članovi obitelji koji s njima borave ima silazno uzlazno kretanje. Takav trend kretanja odnosi se na 1971., 1981. i 1991. godinu. Podaci govore kako se u periodu od deset godina (1971.- 1981.) broj radnika u inozemstvu i članova obitelji koji s njima borave smanjio za 17,5%. Međutim, sljedeća usporedba koja se odnosi također na desetogodišnje razdoblje (1981.- 1991.) govori kako se taj broj povećao za 35,6%. Ukupno gledano, u dvadesetogodišnjem razdoblju, broj radnika na radu u inozemstvu smanjio se za 22,0%. S druge strane skupina „članovi kućanstva“ bilježi stalan i gotovo ujednačen rast: 1971.-1981 94,8%, a 1981.-1991. 87,2%. Indeks promjene iznosi 364,6, što znači da se broj „članova“ povećao za 264,6%. Po tome taj migracijski proces ulazi u zrelu fazu te se sve više smanjuje broj radnika u inozemstvu u odnosu na broj članove obitelji koji s njima borave. Omjer radnika i članova obitelji 1971. bio je 88,2:11,8%, dvadeset godina kasnije omjer je 61,5:39,5% (Nejašmić 1995: 7).

Grafikon 1: udio radnika i članova njihovih obitelji u inozemstvu 1971., 1981., 1991.

Podaci koji se nalaze u tablici 1., bit će naše polazište u ovom poglavlju. Svaka obrađena skupina, dijagram ili tablica proizlazi iz sljedećih brojeva te njih valja dobro promotriti. Treba napomenuti kako su ovo podaci za područje cijele Hrvatske.

Tablica 1: Broj popisanih emigranata za tri popisna razdoblja (1971., 1981., 1991.). Podjela na radnike i članove obitelji koji s njima borave.

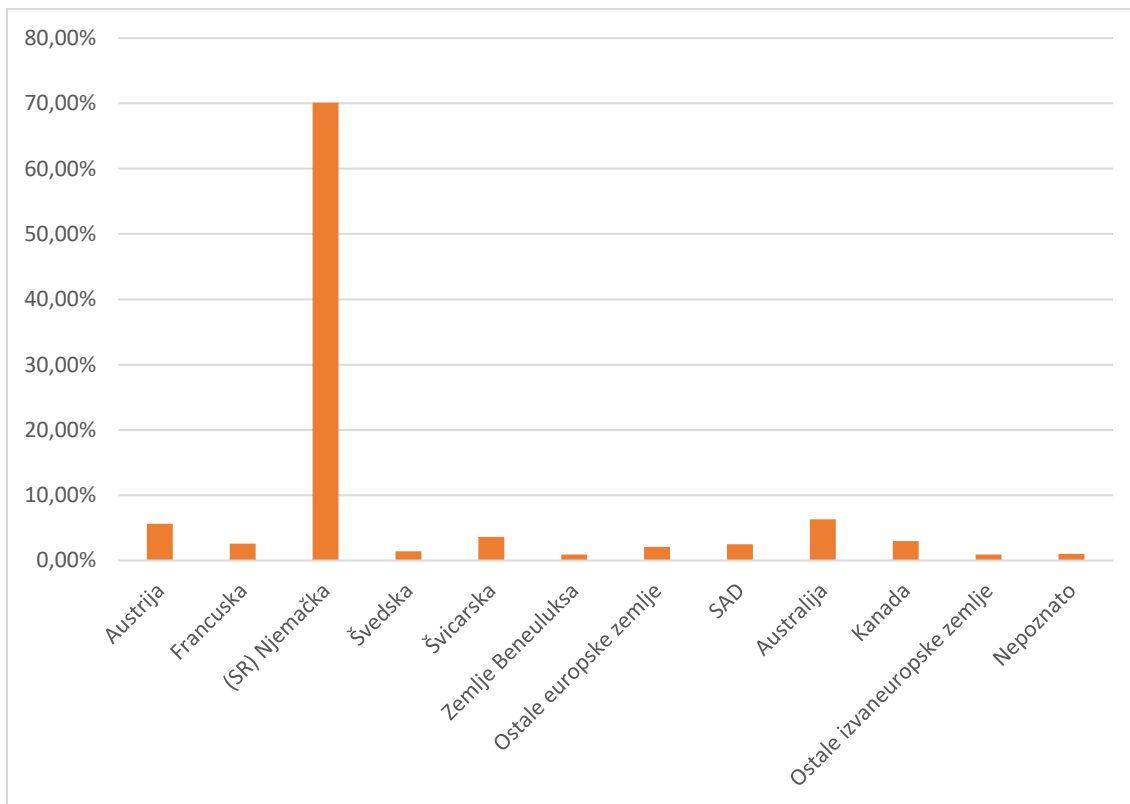
Skupina	1971.	1981.	1991.
migranti (ukupno)	254856	210330	285216
radnici	224722	151619	175338
članovi obitelj	30134	58711	109878

Izvor: *Hrvatski građani na radu u inozemstvu i članovi obitelji koji s njima borave*, Ivo Nejašmić 1995: 7.

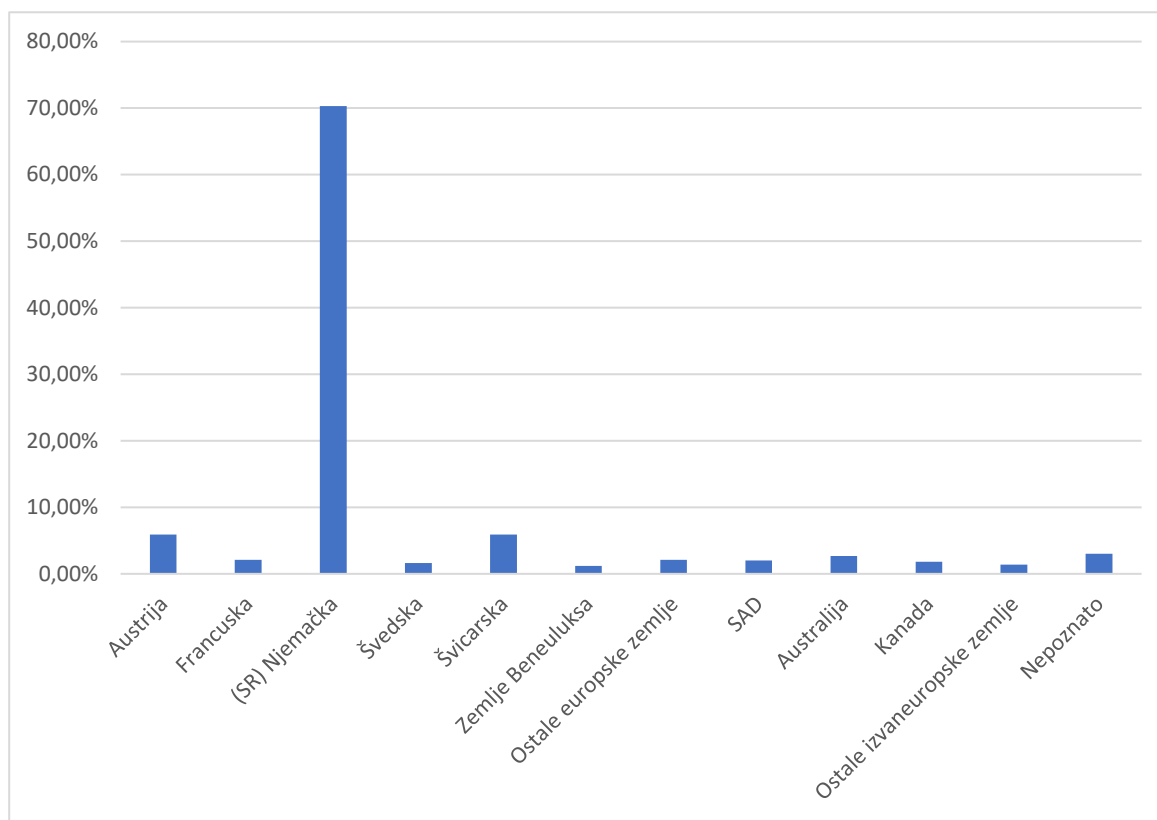
Smanjenje broja radnika nije karakteristično samo za strane države u koje su ljudi odselili, već i za većinu hrvatskih općina. Od 102 općine ukupno u Hrvatskoj, samo 22 općine imaju veći broj radnika u inozemstvu 1991., nego 1971 (Nejašmić 1995: 7). Osim broja radnika na radu u inozemstvu i njihovih obitelji koji s njima borave, u povijesnom pregledu navest ćemo još zemlje u koje se 1971., 1981. i 1991. najviše imigriralo.

Najpopularnija zemlja za emigraciju prema danim podacima uvjerljivo je Njemačka. Godine 1971. i 1981. od svih zemalja za emigraciju, u toj je zemlju je 1971. emigriralo 70,1%, odnosno 1981.

70,3% ukupnih emigracija s prostora Hrvatske. Ipak, posljednji podaci, odnosno statistika iz 1991. prikazuje kako je u toj zemlji popisano 53,5% svih iseljenika po čemu bi se moglo zaključiti kako se radi o smanjenom broju iseljenika u Njemačku, odnosno tadašnju Saveznu Republiku Njemačku za gotovo 20,0 postotnih bodova! Zanimljiva je supstitucija odabira zemlje emigracije. Osim SR Njemačke čije je naseljavanje u znatnom padu, najveći postotak stanovništva naseljava Australiju, daleki preookeanski kontinent. U postotku od 8,2% Australiju slijedi još jedna površinom velika preookeanska država, a to je Kanada. Hrvati ju naseljavaju u neznatno manjem postotku no Australiju, 7,8% popisanih stanovnika u inozemstvu prema popisu iz 1991. usmjereno je prema Kanadi (Nejašmić 1995: 9–10). Nadalje, navedeni podaci bit će grafički prikazani poradi lakše preglednosti.

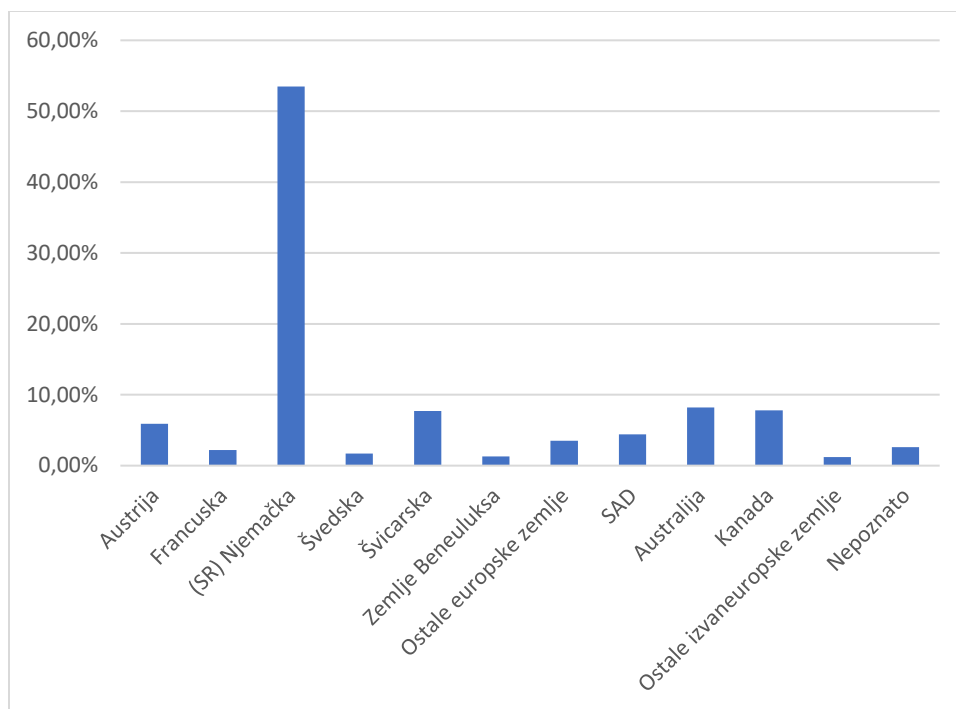
Grafikon 2: države s najvećim brojem stanovnika Hrvatske u inozemstvu, popis stanovništva iz 1991.

Grafikon 3: države s najvećim brojem stanovnika Hrvatske u inozemstvu, popis stanovništva iz 1981.

Nadalje, grafički je prikazana statistika ciljanih država u koje su Hrvati iseljavali. Godine 1971. i 1981. prisutne su neznatne razlike kada se radi o broju iseljenih. Ipak, 1991. dolazi do značajnog smanjenja stope migracija u SR Njemačku. Kao što je u grafičkom prikazu vidljivo, 53,5 postotnih bodova označava 153 591 osobu koja je 1991. popisana u Njemačkoj.

Treba istaknuti kako je 1981. znatno veći postotak popisanih u Njemačkoj, gotovo isti kao i 1971. - 70,3%. Brojčano, to znači kako su 1981. u Njemačkoj popisane 147 862 osobe. Dakle, 16,8 postotnih bodova manje odseljenih u SR Njemačku od ukupnih migracija 1981., ali radi se gotovo o šest tisuća više ljudi koji su prema popisu iz 1991. zabilježeni. Samo ova kratka usporedba upozorava na magnitudu iseljavanja 1991.

Grafikon 4: države s najvećim brojem stanovnika Hrvatske u inozemstvu, popis stanovništva iz 1991.

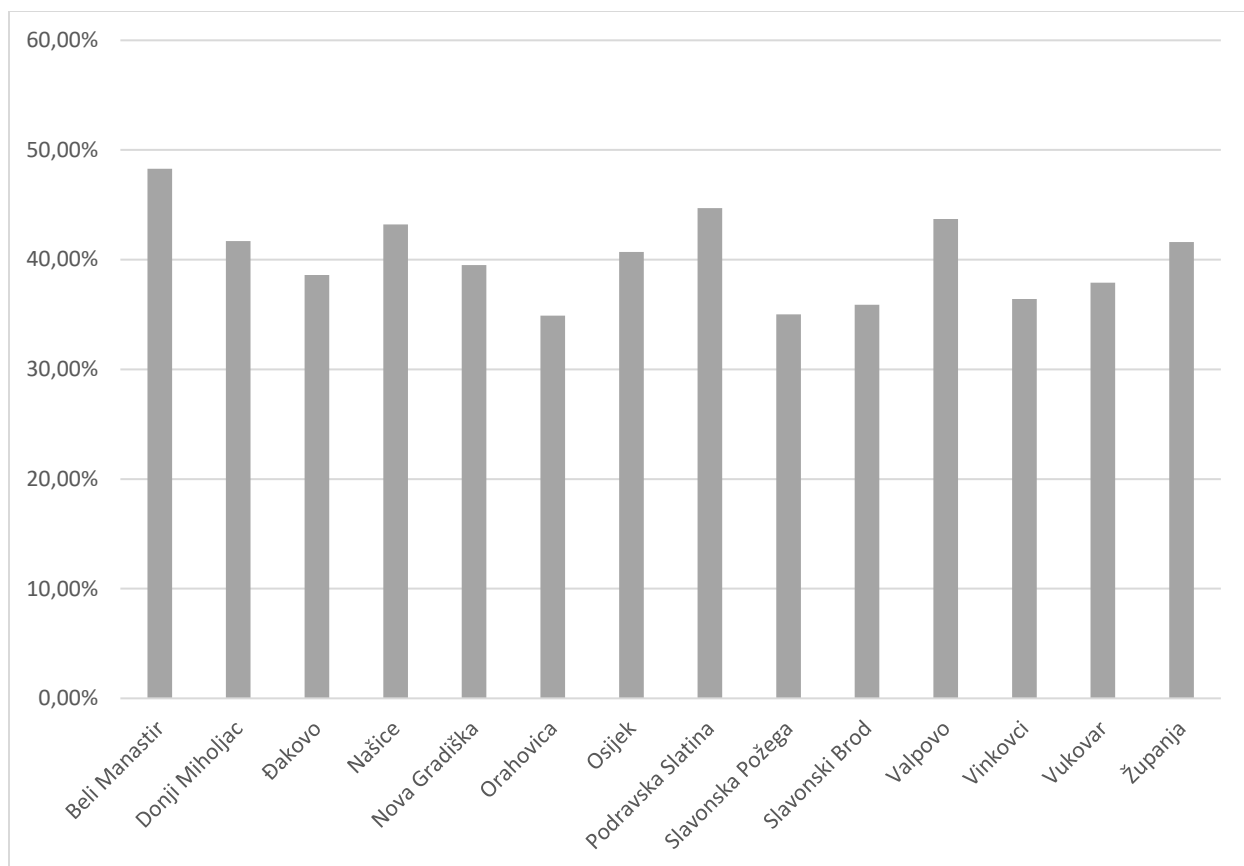
Kako bismo ovaj rad usmjerili obradi tematike njegova naslova, odnosno na migraciju stanovništva Slavonije i Baranje, potrebno je proučiti povijest migracija istočne Hrvatske. Prema teritorijalnim podjelama u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, današnja istočna Hrvatska bila je sastavljena od 14 općina. Statističke podatke iz prošlog stoljeća obradit ćemo na sljedećim stranicama ovoga rada kako bismo brojke mogli usporediti s aktualnim stanjem. Koristit ćemo se podacima koje smo već prikazali, ali ćemo ući u brojčanu analizu 14 općina kako bismo shvatili razmjere tih migracija. Tablica ispod teksta prikazuje razmjere iseljavanja prema tri popisa, 1971., 1981. i 1991. godina. Broj iseljenika iz 14 slavonskih općina: 1971. evidentirano je ukupno 47 369 iseljenika. Stanje 1981. znatno odstupa s obzirom na raniji popis. Popisano je ukupno 33 849 iseljenika, što je 13 520 osoba manje s obzirom na 1971. Godine 1991. zabilježeno je 36 628 iseljenika iz 14 slavonskih županija.

Tablica 2: Popisani stanovnici u inozemstvu s prostora 14 bivših općina tadašnje regije istočna Hrvatska prema popisima stanovništva iz 1971., 1981., 1991.

općina	1971.	1981.	1991.
Beli Manastir	2472	1605	1461
Donji Miholjac	1172	694	501
Đakovo	4809	3484	3279
Našice	3032	1561	2381
Nova Gradiška	3634	2747	3079
Orahovica	1033	611	552
Osijek	5979	4962	5076
Podravska Slatina	1462	862	831
Slavonska Požega	4196	3105	3505
Slavonski Brod	5470	4155	4573
Valpovo	1404	1016	1169
Vinkovci	5474	4082	4164
Vukovar	3205	1964	2239
Županja	4027	3001	3818

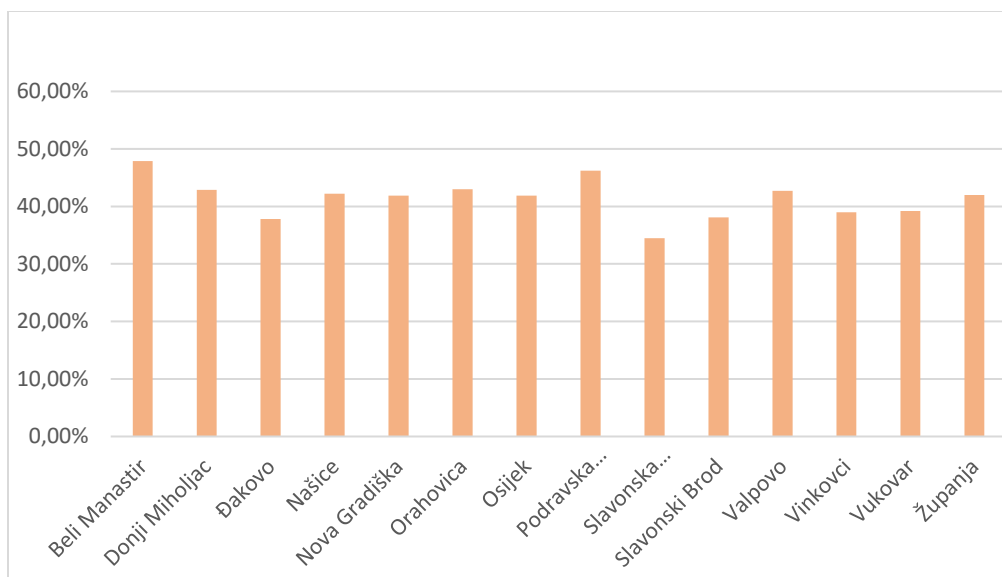
Izvor: *Hrvatski građani na radu u inozemstvu i članovi obitelji koji s njima borave*, Ivo Nejašmić 1995: 19–21

Udio žena koje su iselile iz ovih općina prema podacima ne iznenađuje. Pretežno se radi o približno 40-ak % žena radnica u inozemstvu. Prema tome, laički, možemo zaključiti kako su žene išle sa svojim muževima u emigraciju. Ono što brine kod takve vrste emigracije je što su muž i žena napustili svoju domovinu te otišli živjeti i raditi negdje dalje. U većini takvih slučajeva uskoro će, ukoliko im to dozvoli financijska i/ili životna situacija, zasnovati obitelj. Tako je zemlja iz koje se iseljava izgubila ne jednu osobu nego dvije osobe, a kasnije je teško uopće utvrditi koliko je ustvari osoba izgubljeno emigracijom.

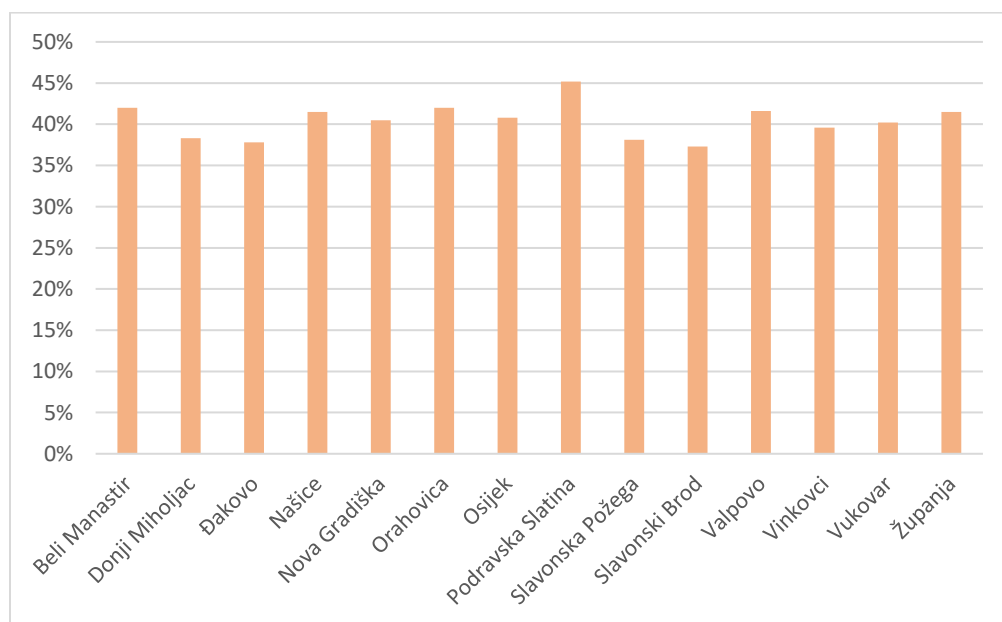
Grafikon 5: prikaz udjela žena radnica popisanih u inozemstvu prema 14 općina iz popisa 1971.

Za navedene općine prema podacima iz popisa 1971., prosjek žena radnica u inozemstvu je 40,2%, a od tog prosjeka znatno odskače općina Beli Manastir u kojoj je udio žena na radu u inozemstvu 48,3%. Beli Manastir slijedi općina Podravska Slatina s 44,7%. Općine s najmanjim brojem žena radnica u emigraciji su Slavonski Brod i Đakovo s 37,1%, odnosno 38,1%. Ono što treba istaknuti je kako ostale općine u Hrvatskoj uz navedenih 14 imaju prosjek 36,8% žena radnica u emigraciji (Nejašmić 1995: 84–87). Možemo reći kako je 1971. cijela istočna Hrvatska iznad prosjeka što se tiče žena radnica u emigraciji.

Grafikon 6: prikaz udjela žena radnica popisanih u inozemstvu prema 14 općina iz popisa 1981.

Grafikon iz 1981. prikazuje najveći udio žena radnica u emigraciji u tri navedena popisa stanovništva. Prosjek svih općina iznosi 38,6%, dok je prosjek ovih 14 općina 41,4%. Kao i u prijašnjem popisu, Beli Manastir i Podravska Slatina i dalje imaju najveći udio popisanih žena radnica u inozemstvu. Najmanji postotak prema popisu iz 1981. je u Slavonskoj Požegi, 34,5% i u Đakovu, 37,8%

Grafikon 7: prikaz udjela žena radnica popisanih u inozemstvu prema 14 općina iz popisa 1991.

Grafikon šest prikazuje popisani udio žena radnica u inozemstvu prema popisu stanovništva iz 1991. godine. Popis potvrđuje kako općina Beli Manastir i Podravska Slatina i dalje dominiraju u postotku žena koje rade u inozemstvu. Podravska Slatina prednjači s čak 45,2%, dok Beli Manastir ima 42,0% popisanih žena na radu u inozemstvu. Prema obrađena tri popisa u ovoj kategoriji, Beli Manastir ima prosjek od čak 46,1% žena na radu u inozemstvu. Potom slijedi Podravska Slatina s 45,4%. Uvjerljivo najmanje popisanih žena na radu u inozemstvu nalazimo u općini Slavonski Brod koja za tri popisa stanovništva daje podatak o 37,1%. Tu općinu slijedi općina Đakovo s 38,1% popisanih žena radnica u inozemstvu. Prosjek hrvatskih općina prema popisu iz 1991. iznosi 38% žena na radu u inozemstvu, dok prosjek 14 slavonskih općina pokazuje 40,1% žena na radu u inozemstvu. Vidljiva je razlika od 2,5% više popisanih žena radnica u inozemstvu s područja istočne Hrvatske. Iz toga bi se moglo zaključiti kako iz ostalih hrvatskih općina iseljava manje obitelji, nego iz općina istočne Hrvatske jer žene idu s muškarcima i vode svoju djecu.

Godine 1981. među stanovnicima istočne Hrvatske u inozemstvu evidentirano je 26 449 muškaraca i 21 127 žena. Prema tome, koeficijent maskuliniteta iznosio je 125,2 dok je koeficijent feminiteta 79,9, a to upućuje na jaku neravnotežu u spolnom sastavu emigrantskog kontingenta. Posljedica toga je uključivanje više muškaraca u migracijske tokove. U samo jednom stoljeću dolazi do promjene u spolnoj strukturi vanjske migracije: koeficijent maskuliniteta smanjen je na 118,9, dok je koeficijent feminiteta povećan na 84,1 što sugerira na ublažavanje neravnoteže emigrantskog kontingenta po spolu. To je posljedica uključivanja žena u migracijske tokove – to možemo tumačiti kao „spajanje obitelji“. Između 1981. i 1991. povećava se broj muškaraca za 9,2% dok se broj žena povećava za čak 15% (Živić, Pokos, Mesarić Žabčić, u tisku).

3. Suvremeno iseljavanje

U prethodnom poglavlju dobili smo uvid u razmjere iseljavanja potkraj prošlog stoljeća. Tadašnje migracije negativno su utjecale na današnju generaciju, manje je djece nego ikada, a gotovo je nemoguće zamisliti koliko će manje djece, i, općenito, stanovništva biti u Hrvatskoj u budućnosti nastavi li se ovim trendom. Od prvog popisa u neovisnoj Hrvatskoj koji se održao 1991., mnoge su se stvari promijenile. Koncept obitelji jednostavno se okrenuo. Obitelji su se ugledale na zapadni stil života. Obrazovanje, karijera, stambeno pitanje pa tek onda obitelj. Planiranje obitelji

dolazi zadnje na red, mladi prvo dijete pretežno ne dobiju prije 30-e te se često zadržavaju na samo jednom ili dvoje djece. U ovom ćemo poglavlju istaknuti najbitnije činjenice vezane uz suvremeno iseljavanje.

Odgovor na pitanje: zašto se ljudi sele nije nimalo jednostavan. Pogotovo ukoliko bismo to pitanje proširili pa bi ono glasilo: zašto se jedni sele, a drugi ne? Nejašmić tvrdi: „Dio odgovora nedvojbeno proistječe iz neravnomjerna društveno-gospodarskog razvoja i njegove vremenske i prostorne dimenzije.“ Sudeći prema brojnim provedenim istraživanjima, gospodarski su čimbenici bitna odrednica seobe stanovništva između dva područja (Nejašmić 2014: 406). Uz to, valja istaknuti kako emigracija ima dva vremenska učinka: a) trenutačni – odmah smanjuje broj stanovnika, i b) dugoročni (odgođeni) – proistječe iz trenutačnoga „očituje se u tome da stanovništvo koje napušta rodni kraj, istodobno „odnosi“ sa sobom buduća rođenja, smrti, sklapanja i razvode brakova koje bi to stanovništvo doživjelo u svom životnom vijeku u mjestu podrijetla da se nije selilo“ (Wertheimer-Baletić u Nejašmić 2014: 407).

Tradicionalno, migracija je oduvijek bila vođena spletom ekonomskih i političkih motiva. Spomenuli smo iseljeničke valove na početku rada uzrokovane ratnim zbivanjima. Od 2009. i početka ekonomske krize, kojom je zahvaćena i RH, uočljiv je trend povećanog iseljavanja hrvatskih državljana, ali i stranaca iz Hrvatske, čime migracijski saldo u posljednjih sedam godina biva sve negativniji, naročito od razdoblja ulaska Hrvatske u Europsku uniju 1. srpnja 2013.

Marin Strmota tvrdi kako „Pristupanjem Hrvatske Europskoj uniji započela je nova negativna faza u njezinom demografskom razvoju. Toliko promovirana mobilnost svih građana EU-a zasad je rezultirala isključivo emigracijskim valom gospodarstvu i sustavu vrijednog dijela stanovništva. Kako se i očekivalo, potpuno otvaranje granica prema zemljama s višim razinama plaća i višim životnim standardom, uz postojeće društveno-gospodarske i političke probleme u zemlji i uz podršku velike iseljeničke mreže rezultiralo je novim velikim odljevom hrvatskog stanovništva“ (Strmota 2020: 478).

Jedan od uzroka nepovoljnog brojčanog stanja je i izrazito negativan migracijski saldo, odnosno rastući broj iseljenih stanovnika Hrvatske u odnosu na broj doseljenih stanovnika. Kroz rad smo spomenuli kako se već od druge polovice 19. stoljeća javlja izrazito negativan čimbenik kretanja stanovništva. Posljednji iseljenički val uzrokovan globalnom krizom započeo je 2008. te se

intenzivirao ulaskom Hrvatske u članstvo Europske unije 2013. Posljednji iseljenički val možda je i najnepovoljniji do sada jer se odvija u okolnostima ubrzanog starenja stanovništva, prirodnog pada, smanjene rodnosti te ukupne depopulacije. Nastavno na ove činjenice Nenad Pokos ističe: „Posljednjih godina negativni trendovi demografskog razvoja Hrvatske poprimili su dramatične razmjere čime smo se našli u krugu europskih zemalja s najnepovoljnijim demografskim procesima, trendovima, odnosima i strukturama“ (Pokos 2017: 16).

Unatoč tomu što je Europska unija donijela slobodniju robno-trgovinsku razmjenu, razne poticaje, subvencije i fondove, slobodni smo reći kako je odnijela dio mlade radne snage. Nije nam u cilju kritizirati, ali je činjenica kako su širom otvorena vrata Europske unije za radnike koji žele raditi manje, a biti plaćeni više. To im dozvoljava život u jednoj od članica s većim životnim standardom. Nadalje, neki od autora napominju potisne i privlačne faktore te razloge za emigraciju: „Općenito uzevši, migracijski su tokovi određeni ponajviše spregom niza potisnih faktora u zemljama porijekla migranata te nizom privlačnih faktora u zemljama odredišta. Od kraja 2008. do kraja 2015. negativni rast bruto domaćeg proizvoda, nepovoljna gospodarska situacija, smanjenje opće stope zaposlenosti, visoka stopa nezaposlenosti i dugotrajne nezaposlenosti, pad životnog standarda za mnoge građane (...) najvažniji su ekonomski parametri zbog kojih su pojedinci mogli donijeti odluku o privremenom ili trajnom iseljavanju“ (Župarić-Iljić 2016: 2–3).

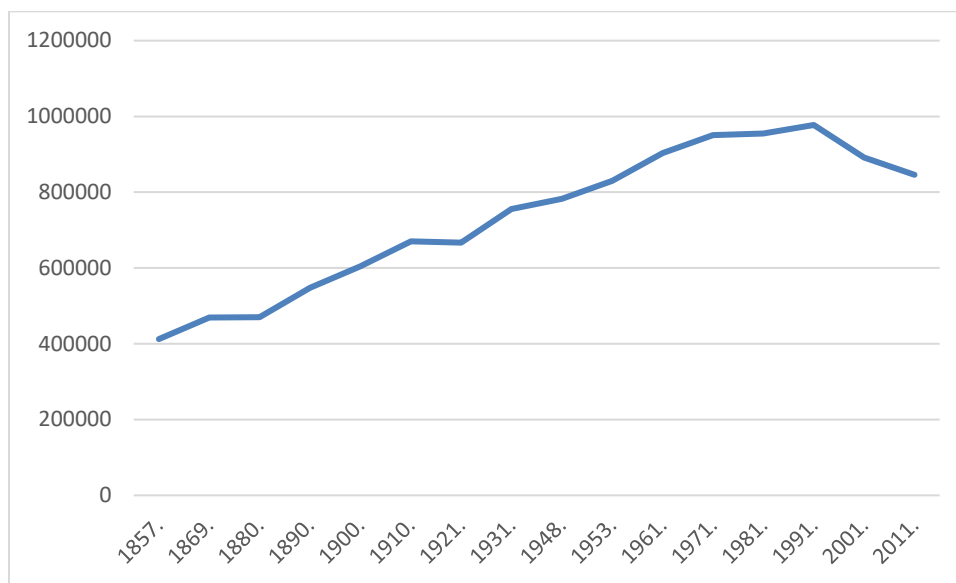
U znanstvenom časopisu, u kojem je tema broja Demografska kataklizma Hrvatske, Dražen Živić iznio je svoja razmišljanja u članku *Demografsko pražnjenje Istočne Hrvatske*. Ističe kako je došlo do nepovoljnih trendova i procesa u kretanju i razvoju stanovništva. „Iz recentnih i relevantnih podataka popisne, vitalne i migracijske statistike koju prikuplja, obrađuje i objavljuje Državni zavod za statistiku, razvidno je da Hrvatska u posljednja dva međupopisna razdoblja (uz nastavak trenda i nakon popisa 2011. godine) gubi stanovništvo i prirodnim i mehaničkim putem – brojnijim umiranjem od rađanja (prirodna depopulacija) i većim iseljavanjem (u inozemstvo) od doseljavanja (emigracijska depopulacija). Pri tome je zamjetno snažno ubrzanje procesa demografskog starenja, koje više nije samo negativna posljedica prirodnoga pada i negativne vanjske migracije, nego i njihov osobito snažan čimbenik, naročito kada je u pitanju sve lošija bioreprodukcija“ (Živić 2016: 24).

U članku također stoji kako pet slavonskih županija čini približno petinu površine Republike Hrvatske. Isto tako, u tih pet županija nalazilo se petina stanovništva Hrvatske. Međutim, u suvremenom razdoblju, točnije od 1991. pa do danas ovaj hrvatski prostor ima najnepovoljnija dinamička obilježja. „To znači da je možemo smatrati demografski, a time i sa stajališta nacionalne sigurnosti, osobito ugroženim dijelom hrvatskog državnog teritorija. Riječ je o prostoru koji je u manje od pola stoljeća od „obećane“ zemlje s brojnom imigracijom i mladim stanovništvom postao jakim žarištem depopulacije, iseljavanja i ostarjelosti populacije. Intenzitet njezinog demografskog pražnjenja u posljednjih 25 godina nadmašio je i najpesimističnija predviđanja“ (Živić 2016: 25). U članku autor također spominje dva svjetska rata do sredine prošlog stoljeća te Domovinski rat. Oni su rezultirali izrazito visokim demografskim ratnim gubicima uz prisilne migracije.

Procjene govore kako je na području pet slavonskih županija poginulo ili se još uvijek smatra nestalim više od 10 tisuća ljudi, dok su prisilne migracijske struje odnijele najmanje 180 tisuća stanovnika. Unatoč tomu što su ovi podaci necjeloviti s obzirom na ratne posljedice te nije moguće utvrditi strukturnu i agregatnu bilancu, radi se o iznimno važnim dugoročnim negativnim čimbenikom demografskog razvoja istočne Hrvatske. Među dugoročnim odrednicama nepovoljne demografske slike istočne Hrvatske treba ubrojiti: „česte i brojne europske i prekomorske iseljeničke struje, neke s izrazitim političkim, a neke s naglašeno ekonomskim motivacijskim obilježjima; denatalitetni trend u reprodukciji ili „bijelu kugu“; procese modernizacije (industrijalizacija, deagrarizacija, deruralizacija, urbanizacija) koji su zbog stihijske prirode procesa i neorganiziranosti sustava, uz pozitivne imali i brojne negativne učinke (ruralni egzodus); promjene u hijerarhiji i strukturi društvenih vrijednosti, naročito u odnosu na brak, obitelj i djecu; izostanak pravovremenog, cjelovitog i sustavnog odgovora državnih, pa i lokalnih struktura na izazove koji su Istočnu Hrvatsku pogurnuli u „zagrljaj“ depopulacije, tj. doveli je pred potpuni demografski slom“ (Živić 2016: 25).

Razumljivo je, dakle, očito zaostajanje istočne Hrvatske još od perioda kada je formirana samostalna Republika Hrvatska. Pokazatelji regionalnog razvoja dosta su duboko ispod hrvatskog, a pogotovo europskog prosjeka. Ti podaci iniciraju kako je istočna Hrvatska najslabije razvijena hrvatska makroregija (Živić 2016: 25).

Živić i suradnici donijeli su procjenu kako je za vrijeme Domovinskog rata u slavonskim županijama poginulo ili nestalo više od deset tisuća ljudi, dok je u prisilnim migracijama sudjelovalo najmanje 180 tisuća ljudi. Iskazani podatak, koji je Dražen Živić iznio je zaista zastrašujući. Koristeći bazu podataka Državnog zavoda za statistiku, prikazat ćemo kretanje broja stanovništva od popisa 1857. do popisa 2011. godine.

Grafikon 8: broj stanovnika pet slavonskih županija od 1857. do 2011.

Ono što je važno za istaknuti u prethodnom grafičkom prikazu je činjenica kako je neprestani rast broja stanovnika zabilježen od 1857. do 1910. Prvi pad u broju stanovnika javlja se 1921., tri godine nakon završetka Prvog svjetskog rata na razini svih pet županija od 3523 osobe ili 0,53% u odnosu na prethodan popis stanovništva. Ono što je također vidljivo na grafikonu je kontinuiran rast broja stanovnika do 1991. kada, prema popisu, županije istočne Hrvatske bilježe 977 391 osobu. Popis stanovništva 2001. godine donosi podatak o 891 259 ljudi. Dakle, prema popisu, županije istočne Hrvatske izgubile su 86 132 osobe za jedno međupopisno razdoblje. Naravno, zbog prirodne promjene i migracija te izravno ili neposredno zbog Domovinskog rata. Uz to, treba napomenuti kako migracije iz ovih pet županija nisu u potpunosti vanjske, već se radi o unutarnjim migracijama. Migracije su većinom uzrokovane zbog ratnih djelovanja, odnosno osjećaja nesigurnosti pojedinca u mjestu u kojem boravi. Ono što je veoma negativno i poteže pitanje što se događa s demografskom slikom Slavonije i Baranje je popis stanovništva 2011. Prema njemu,

ovih pet županija broji 845 880 osoba, 45 379 osoba manje nego deset godina ranije, dok u usporedbi s popisom 1991. županije istočne Hrvatske bilježe 131 511 osoba manje u 20 godina⁵.

Do sada smo u ovom poglavlju iznijeli podatke o broju stanovnika na području istočne Hrvatske prema popisima iz 1991., 2001. te 2011. Sve podatke do sada preuzeli smo sa stranica Državnog zavoda za statistiku. Ono što je također prijeko potrebno za ovaj rad je istaknuti kako ti podaci nisu u potpunosti vjerodostojni, već je stvarna situacija vezana uz Hrvate u emigraciji puno gora.

Kada bismo u potpunosti poštovali zakon, prilikom napuštanja Republike Hrvatske, trebali bismo odjaviti prebivalište. Većina osoba koje su napustile teritorij Lijepe Naše to nisu napravile, bilo zbog prava na zdravstveno osiguranje, obiteljsku mirovinu ili iz nekog drugog razloga. „Zakon o prebivalištu (NN 144/2012, 158/2013) građani koji iseljavaju iz zemlje moraju odjaviti svoje prebivalište u Odjelu za upravne poslove Ministarstva unutarnjih poslova, no s obzirom na to da se prekršajna odredba pod člankom 16 istoimenog zakona ne provodi, a policijske postaje na tome ne inzistiraju, velik broj građana to ne čini“ (Strmota 2020: 471). Upravo zbog toga javlja se nesrazmjer između podataka o primjerice iseljenim Hrvatima u Irsku. Treba napomenuti kako to nije slučaj samo kada je u pitanju emigracija u Irsku, to još vrijedi i za Njemačku te ostale zemlje emigracije.

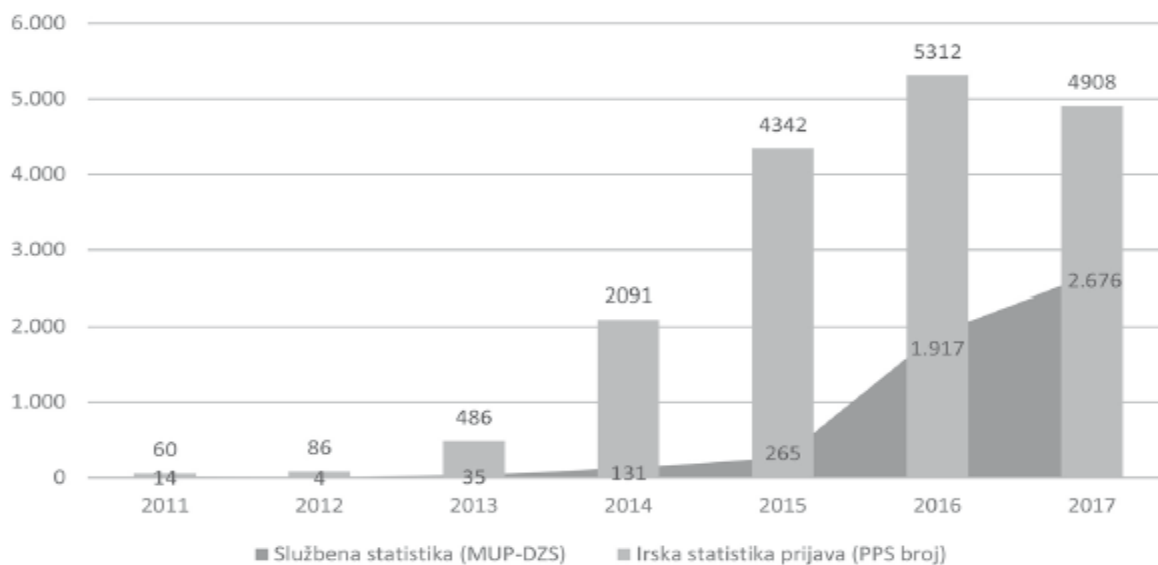
U Irskoj na službenim stranicama Vladinog ureda za zapošljavanje i socijalnu zaštitu, javno su dostupni podaci o zaposlenim useljenicima, prema PPSN-u⁶. PPSN je akronim za *Personal Public Service Number*. On je obvezan za sve koji žele živjeti i raditi u Irskoj. Zamjena je za osobnu i zdravstvenu iskaznicu te bi se moglo reći kako je PPSN dosta sličan hrvatskom OIB sustavu. Treba istaknuti kako je od srpnja 2000. do listopada 2017. PPSN zatražilo 18 278 državljana Hrvatske, dakle s namjerom života i rada. Broj hrvatskih državljana u Irskoj se nakon 1. srpnja 2013., odnosno od ulaska u Europsku uniju, povećao četiri puta u jednoj godini te od tada kontinuirano raste (Rajković Iveta, Horvatin 2017: 255).

Marin Strmota uspoređuje broj Hrvata u emigraciji prema evidenciji Državnog zavoda za statistiku i irskom PPSN-u. Na raspolaganju su nam podaci od 2011. do 2017. te je prema toj statistici

⁵ Baze podataka Državnog zavoda za statistiku, pristupljeno 20. 4. 2021.

⁶ PPSN – jedinstveni osobni broj potreban za transakcije između pojedinaca i ureda vlade te ostalih pružatelja javnih usluga u Republici Irskoj

vidljiva značajna razlika u podacima o broju iseljenika. Ukratko, idući podaci ne ulijevaju nadu za boljom budućnosti. Prema DZS iz Hrvatske u Irsku iselile su 5042 osobe za navedeno razdoblje od sedam godina. Međutim, prema irskim podacima, za isti vremenski period, 17 285 Hrvata zatražilo je PPSN za život i rad u Irskoj (Strmota 2020: 415).

Grafikon 9: broj iseljenih Hrvata u Irsku prema podacima Državnog zavoda za statistiku i Ureda za socijalnu zaštitu Irske prema PPSN-u, 2011. do 2017.

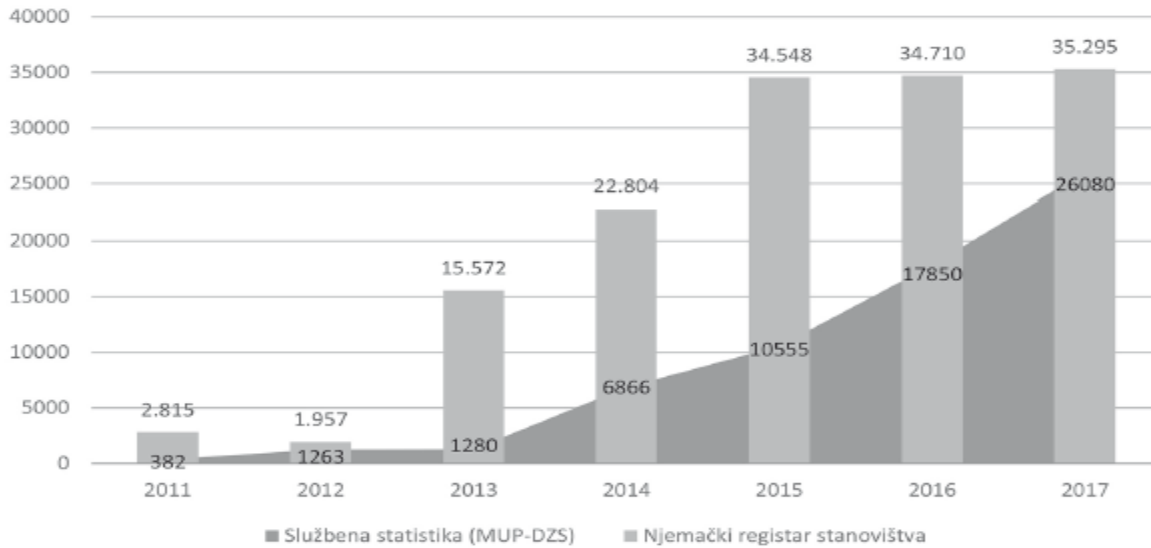
Sredinom osamdesetih godina 20. stoljeća Irska je bila jedna od najsiromašnijih i gospodarski najnerazvijenijih zemalja Europe. Od tada je uslijedio veoma brz rast njihovog gospodarstva. Razlog tomu autori vide u zajedničkom djelovanju brojnih unutarnjih i vanjskih čimbenika koji je rezultirao preobrazbom irskog gospodarstva (Rančić, Rebac i Pilipović u Rajković Iveta, Horvatin 2017: 255–226). „Dakle promjene negativnih migracijskih trendova Irske pratile su pozitivne transformacije njezine ekonomije koja je započela osamdesetih godina 20. stoljeća, kada je od pretežno agrikulturne ekonomije usmjerena prema modernoj ekonomiji znanja, temeljenoj na industriji visoke tehnologije. Razvoj je uvelike ovisio o stranim investitorima, odnosno nekoliko multinacionalnih kompanija koje su privukli visokoobrazovanom radnom snagom i niskim poreznim stopama (12,5%) za korporacije“ (Rajković Iveta, Horvatin 2017:256). Valja istaknuti

još kako je Irska svoju proizvodnju i izvoz usmjerila u najbrže rastuće gospodarske sektore: IT sektor, proizvodnja informatičke opreme, farmaceutska i kemijska industrija.

Na temelju istraživanja koje su Marijeta Rajković Iveta i Tea Horvatin provele, kao privlačne faktore za useljavanje u Irsku, njihovi ispitanici istaknuli su prvenstveno dobro poznavanje engleskog jezika. Treba napomenuti kako su i ti ispitanici s područja Slavonije i Baranje te je rad ove dvije autorice dijelom utemeljen na njihovim stavovima i iskustvima. Irska je za neke ispitanike bila prvi odabir zbog aktualnosti, preporuke prijatelja i pozitivnih iskustava prijašnjih migranata. Neki od ključnih razloga za odlazak Slavonaca u Irsku su: poznavanje jezika, otvoreno tržište rada, jednostavna birokracija potrebna za rad i život (PPSN) te dobra prometna povezanost, što recimo nije slučaj u Americi ili Australiji. „Za većinu je ključna bila mogućnost brzog nalaženja posla jer su bili nezaposleni. No osim mogućnosti zapošljavanja neki su kazivači istaknuli i privlačnosti države kao turističke destinacije koju su ionako željeli posjetiti“ (Rajković Iveta, Horvatin 2017: 267–268).

Ono što je važno za nadodati je visina plaće koja se nudi za nekvalificirane poslove, a to su pretežno prvi poslovi koje rade useljenici u Irskoj. Primjerice, na poslovima poput pranja posuđa, konobarenja i čišćenja može se mjesečno zaraditi između 1500 i 2000 eura. „Mnogi hrvatski građani s visokim obrazovanjem koji su obuhvaćeni ovim istraživanjem pronalaze upravo takve poslove, izvan svoje struke, no iako to ne planiraju raditi čitav život, u početku ih prihvaćaju zbog redovite plaće s kojom mogu živjeti bolje nego u Hrvatskoj“ (Rajković Iveta, Horvatin 2017: 258).

Njemački zavod za statistiku, *Statistisches Bundesamt*, također bilježi broj Hrvata koji dolaze živjeti i raditi u Njemačku. „Potrebno je naglasiti da njemački registar bilježi strance prema državljanstvu pa jedan dio Hrvata dolazi i s područja Bosne i Hercegovine, ali nedovoljan za objašnjenje velikog odstupanja koje započinje s 2013. godinom“ (Strmota 2020: 473). Prema njemačkoj statistici broj useljenih osoba s hrvatskim državljanstvom je 189 171 osoba u promatranom periodu. DZS raspolaže podacima o 73 847 odseljenih Hrvata u Njemačku u razdoblju od sedam godina (Strmota 2020: 474). Ukoliko su ovi podaci zaista istiniti, Državni zavod za statistiku u sedam navedenih godina, prikazao je samo 39% hrvatske emigracije u Njemačkoj.

Grafikon 10: broj iseljenih Hrvata u Njemačku prema podacima Državnog zavoda za statistiku i Njemačkog zavoda za statistiku (DESTATIS)

Kao što grafikon iznad jasno prikazuje, radi se o znatnoj razlici između hrvatske i njemačke evidencije odseljenih, odnosno useljenih osoba.

„Sve veću privlačnost Njemačke dokazuju i podatci da je 2009. godine u nju uselilo 46,7 posto, a 2016. već 71,2 posto ukupnog broja stanovnika Hrvatske iseljenih u države članice Europske unije. Ovdje je također vidljiv nagli porast iseljenih između 2013. i 2014. (263 posto) čemu je glavni razlog ulazak Hrvatske u EU, 1. srpnja 2013. godine, čime se uvelo slobodno kretanje ljudi, roba i usluga u članicama EU-a. Njemačka je hrvatskim radnicima nametnula privremeno ograničavanje zapošljavanja do 1. srpnja 2015. godine kada se potpuno izjednačavaju s radnicima starijih država članica. Nakon što su ta ograničenja ukinuta, 2016. godina dolazi do drastičnog porasta iseljenih te je samo u odnosu na 2012. godinu taj broj veći za 18,5 tisuća, a u odnosu na 2015. godinu za 8107 osoba“ (Pokos 2017: 17–18).

Suvremeno iseljavanje dovodi do općih posljedica za Republiku Hrvatsku. Iseljavanje se može činiti kao kratkotrajno rješenje za smanjenje opće stope nezaposlenosti. Zbog toga dolazi do poremećaja na tržištu rada te do destabilizacije zdravstvenog, socijalnog i mirovinskog sustava u dugoročnom smislu. Neki od poremećaja na tržištu rada su smanjenje broja i udjela radno sposobnog stanovništva, smanjenje gospodarske produktivnosti i bruto društvenog proizvoda. Primjer tomu je emigracija liječnika i medicinskih sestara. Prema podacima Hrvatske liječničke

komore, u periodu od 1. siječnja 2013. do 31. kolovoza 2016. bilo je 1511 zahtjeva za izdavanje potvrde koja zdravstvenim djelatnicima omogućuje zaposlenje izvan Hrvatske u jednoj od članica Europske unije. Treba napomenuti kako se radi o 1167 liječnika i 344 druga medicinska djelatnika. Uočljiv je porast broja zahtjeva u prvoj godini članstva u Europskoj uniji. Ono što još treba istaknuti je činjenica kako 80% zahtjeva dolazi od osoba koje su zaposlene te se može zaključiti kako nezaposlenost u ovom slučaju nije bila razlog za iseljavanje, već se radi o želji za napredovanjem, edukacijama, boljoj plaći i drugim psihološkim faktorima (Župarić-Iljić 2020: 9).

Relativno novija statistika donosi nam pregled stanja u posljednje tri godine. Prema podacima hrvatske statistike, najveći broj iseljenih zabilježen je u periodu od 2016. do 2018. Pokos ističe kako su se u tom razdoblju službeno odselile 123 303 osobe. U Njemačku je odselilo 57,1%, u Bosnu i Hercegovinu 7,6%, Austriju 6,1% dok je migranata u Irskoj 5,4%. Budući da se radi o relativno novijim podacima, za potrebe rada od Državnog zavoda za statistiku naručena je posebna obrada podataka o odseljenima u inozemstvo prema zemlji emigracije i županijama za razdoblje od 2016. do 2018. Podaci prikazuju kako je relativno najveći broj ukupno odseljenih imala Vukovarsko-srijemska županija te još dvije županije istočne Hrvatske; Požeško-slavonska i Brodsko-posavska. Iza te tri županije, nalazi se Sisačko-moslavačka te Osječko-baranjska i Virovitičko-podravska, koje također pripadaju istočnoj Hrvatskoj. „Indikativno je kako se po intenzitetu iseljavanja ističe svih pet najistočnijih županija što u ranijim iseljeničkim valovima nije bio slučaj“ (Pokos, u tisku). Između 2016. i 2018. iz ovih pet županija iselilo je 38 201 osoba, odnosno 31% svih odseljenih. Treba istaknuti kako je značajnije iseljavanje iz istočne Hrvatske u posljednjih desetak godina u čvrstoj vezi s udjelom poljoprivrede u gospodarstvu tih županija. „Naime, iseljavalo je stanovništvo koje je napuštalo poljoprivredu jer se nije moglo zaposliti u drugim djelatnostima. Temeljni problem autor vidi u tome što mali i srednji gradovi nisu mogli zadržati glavninu deagrariziranog stanovništva iz svojih gravitacijskih zona (...) Isti autor navodi da Slavonija od 1960-ih gubi populacijsku dinamiku jer migrante više ne privlači plodna zemlja, a u slavonskim gradovima dominantna prehrambena industrija niske je tehnološke razine i ne inicira razvoj“ (Akrap u Pokos, u tisku). U tablici tri prikazani su podaci o ukupnom broju iseljenih u navedene tri godine za cijelu Hrvatsku. Prikazan je i koeficijent odseljenja koji se izračunao na način da se broj odseljenih iz pojedine županije pomnožio s ukupnim brojem odseljenih iz Hrvatske te podijelio s brojem stanovnika iz popisa 2011. godine.

Tablica 3: Broj odseljenih u inozemstvo i koeficijent odseljenih 2016.-2018. po županijama.

Županija	Broj stanovnika 2011.	Odseljeni 2016.–2018.	Koeficijent odseljenih
Zagrebačka	317 606	8936	3469,2
Krapinsko-zagorska	132 892	1837	1704,5
Sisačko-moslavačka	172 439	7582	5421,5
Karlovačka	128 899	3152	3015,2
Varaždinska	175 951	3539	2480,1
Koprivničko-križevačka	115 584	2702	2882,5
Bjelovarsko-bilogorska	119 764	2871	2955,8
Primorsko-goranska	296 195	8659	3604,7
Ličko-senjska	50 927	1470	3559,1
Virovitičko-podravska	84 836	3272	4755,6
Požeško-slavonska	78 034	3974	6279,4
Brodsko-posavska	158 575	7737	6016,1
Zadarska	170 017	4020	2915,5
Osječko-baranjska	305 032	12 363	4997,5
Šibensko-kninska	109 375	3231	3642,4
Vukovarsko-srijemska	179 521	10 855	7455,7
Splitsko-dalmatinska	454 798	8481	2299,3
Istarska	208 055	4774	2829,3
Dubrovačko-neretvanska	122 568	2390	2404,3
Međimurska	113 804	3199	3466,0
Grad Zagreb	790 017	18 259	2849,8

Izvor: Doseљeno i odseljeno stanovništvo - pregled po županijama, DZS, 2019. www.dzs.hr

U tablici četiri nalazi se broj stanovnika odseljenih u Njemačku iz pet slavonskih županija u razdoblju od 2016. do 2018. Možemo vidjeti kako prema broju iseljenih u Njemačku prednjači Osječko-baranjska županija što je i logično budući da prema popisu iz 2011. ima uvjerljivo najveći broj stanovnika. U tablici je prikazan i koeficijent odseljenih koji prikazuje kako Vukovarsko-srijemska županija ima najveći koeficijent odseljenih u Njemačku u odnosu na popis stanovnika 2011. Vukovarsko-srijemsku s koeficijentom odseljenih od 2679,4 slijedi Brodsko-posavska s 2666,3, dok Osječko-baranjska ima najmanji koeficijent, 1917,1. Još ćemo spomenuti kako je Njemačka omiljena destinacija iseljenika iz Sisačko-moslavačke županije. U toj županiji broj odseljenih od 2016. do 2018. u Njemačku je 5065 dok je 2011. prema popisu evidentirano 172 439 osoba te je koeficijent odseljenih 2091,8.

Tablica 4: Broj odseljenih u Njemačku i koeficijent odseljenih 2016.-2018. prema županijama istočne Hrvatske.

Županija	Broj stanovnika 2011.	Odseljeni 2016.- 2018.	Koeficijent odseljenih
Virovitičko-podravska	84 836	2333	1958,5
Požeško-slavonska	78 034	2807	2561,8
Brodsko-posavska	158 575	5937	2666,3
Osječko-baranjska	305 032	8211	1917,1
Vukovarsko-srijemska	179 521	6754	2679,4
Ukupno	805 998	26 042	-

Izvor: posebna obrada Državnog zavoda za statistiku, Odseljeni u inozemstvo u 2016.-2018. prema zemlji odseljenja, po županijama

Tablica 5: Broj odseljenih u Irsku i koeficijent odseljenih 2016.-2018. prema županijama istočne Hrvatske.

Županija	Broj stanovnika 2011.	Odseljeni 2016.-2018.	Koeficijent odseljenih
Virovitičko- podravska	84 836	116	9,1
Požeško- slavonska	78 034	94	8
Brodsko- posavska	158 575	255	10,7
Osječko- baranjska	305 032	1202	26,2
Vukovarsko- srijemska	179 521	580	21,5
Ukupno	805 998	2247	-

Izvor: posebna obrada Državnog zavoda za statistiku, Odseljeni u inozemstvo u 2016.-2018. prema zemlji odseljenja, po županijama

Slično kao i tablica četiri, tablica pet prikazuje broj odseljenih u Irsku od 2016. do 2018. prema slavonskim županijama. Međutim, vidljiva je decizivna razlika između podataka tih dviju tablica. Osječko-baranjska županija od svih slavonskih županija bilježi najveći broj odseljenih u Irsku. Ponavljamo kako to ne čudi s obzirom na broj stanovnika te županije, međutim sada je slučaj da je i koeficijent odseljenih najveći, 26,2 što u prošloj tablici nije bio slučaj. Tu županiju slijedi Vukovarsko-srijemska s koeficijentom odseljenih 21,5. Najmanji koeficijent odseljenih je u Požeško-slavonskoj. Prema ovoj tablici možemo izvesti zaključak kako stanovnici Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije preferiraju emigraciju u Irskoj iz nekih od ranije navedenih razloga.

4. Pre(više) praznih auto sjedalica

4.1 Statistička analiza rođenih i umrlih – Republika Hrvatska

Naslov ovog poglavlja opravdava ono što se jasno vidi u gradovima diljem Hrvatske. I ne samo u gradovima. Prilikom čekanja zelenog svjetla na semaforu kako bismo prešli na drugu stranu ulice, nerijetko pratimo što se događa u automobilima koji prolaze ili također čekaju na semaforu. Opće je poznato kako je već godinama aktualan trend negativne prirodne promjene, odnosno više ljudi umre nego što se rodi. Zbog toga nije naročito teško primijetiti kako se rađa sve manje djece. Razloge za to možemo pronaći u cijelom ovom radu, ali sve će se uglavnom svesti na to da su mlađi ljudi nezadovoljni životnim standardom te da jedva sebe uzdržavaju te ih je, prema našoj pretpostavci, strah krenuti u osnivanje obitelji ili pak proširivanje iste.

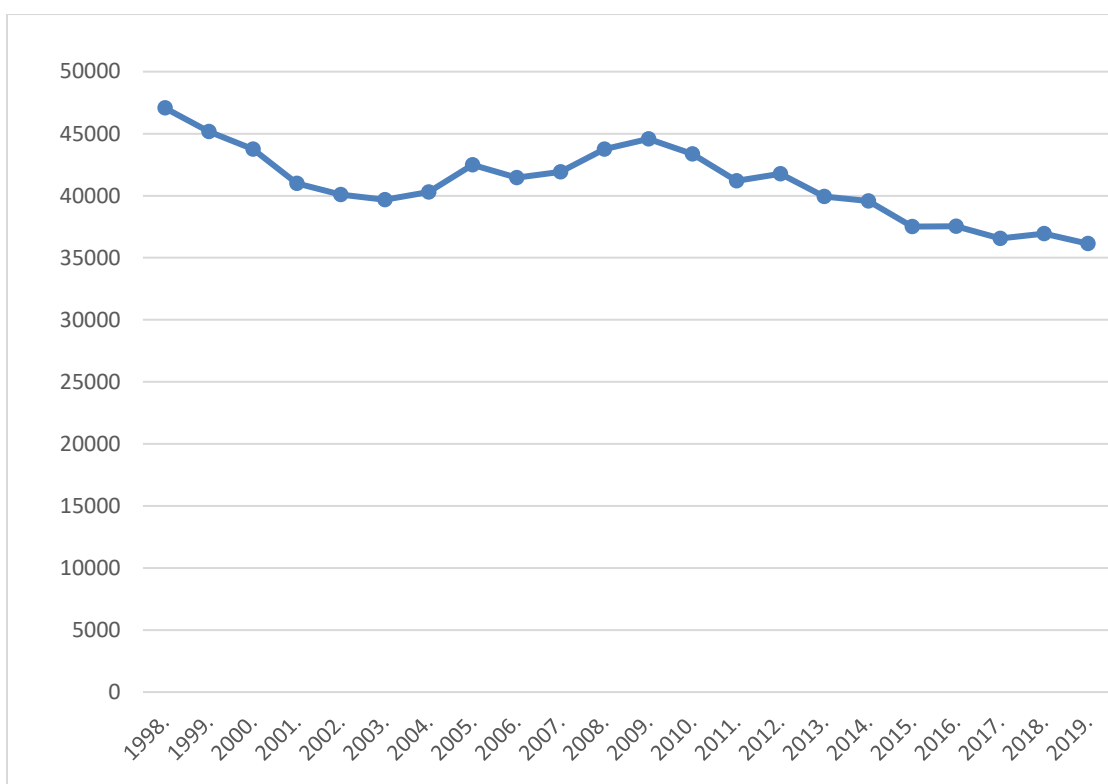
Prema Državnom zavodu za statistiku, dostupni su nam podaci o broju rođenih i umrlih od 1998. do 2019. Podaci se odnose na teritorij cijele Republike Hrvatske. Dakle, odnosi se na godine nakon rata te moramo u obzir uzeti kako je takva situacija ipak ostavila golem trag s obzirom na poginule i nestale. Mnogi, nažalost, nisu mogli nastaviti živjeti život ovdje te su zajedno sa svojom obitelji promijenili zemlju stanovanja. Prema popisu stanovništva iz 2001. godine, Hrvatska je brojila 4 437 460 stanovnika⁷. U ovoj analizi napraviti ćemo presjek tog popisa budući da smo uzeli sve postojeće varijable prema podacima DZS.

Objektivno, prijeti nam izumiranje ukoliko se stanje ne promijeni. U samo 21 godinu, umrlo je 234 093 više ljudi nego što se rodilo. Bez iseljavanja. Konkretno, prema podacima koje obrađujemo, svake godine umre više od 50 000 ljudi, osim 2004., tada je umrlo najmanje koliko prati dana statistika – 49 756 ljudi. Naravno, nije slučajno da stanovništvo umire s obzirom na starost stanovništva. Ipak, moramo se fokusirati na natalitet, a ne mortalitet. Žalosti podatak kako se prateći ove podatke niti jedne godine u Hrvatskoj nije rodilo više djece nego što je preminulo osoba. Najviše novorođene djece zabilježeno je prvim podacima, radi se o poslijeratnoj 1998. i 1999. godini kada se rodilo 47 068, odnosno 45 179 osoba. U relativno novijem razdoblju prevladava 2009. s brojem rođenih 44 577, najviše u ovom stoljeću. Zanimljivo je istaknuti kako

⁷ Baza podataka Državnog zavoda za statistiku, pristupljeno 21. 4. 2021.

gospodarska kriza koja je nastupila krajem 2008., odnosno 2009. nije utjecala na broj novorođenih. Ukupan broj rođenih prema podacima s kojima raspolažemo je 901 743 s tim da je prosjek novorođenih na godinu 40 988. Dakle, prema podacima DZS, za 21 godinu, rodile su se 901 743 osobe⁸.

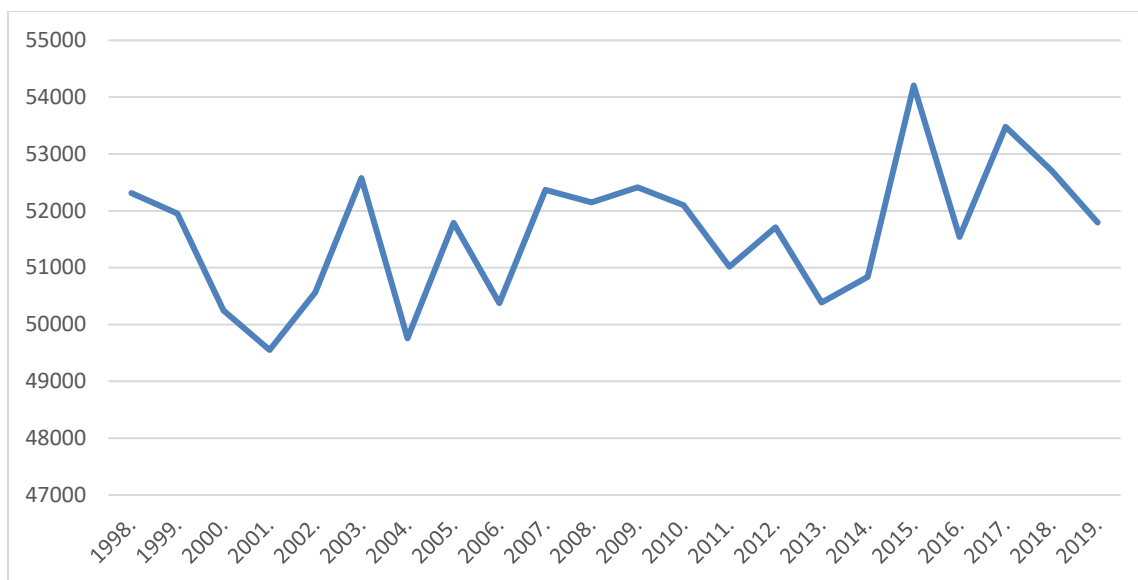
S druge strane, ukupan broj preminulih kroz 21 godinu, prema dostupnim podacima, je 1 135 836, dok je prosjek umrlih na godinu 51 629. Dakle, prema 21-godišnjem prosjeku svake godine umre 10 641 više osoba nego što se rodi. Svake godine izumre grad poput Našica s okolicom.

Grafikon 11: broj živorođenih od 1998. do 2019.

Na grafičkom prikazu iznad vidljiv je osjetan pad broja novorođene djece s tim da od 2009. statistika bilježi sve manje novorođenčadi. Ipak, od 2017. imamo i stanovit pad broja preminulih. Prema raspoloživim podacima, 2015. bilježimo najveći broj umrlih, 54 205 osoba. Samo za usporedbu, 2015. broj novorođene djece je 37 503, dakle samo 2015. prirodnom promjenom izgubili smo 16 702 stanovnika.

⁸ Baza podataka Državnog zavoda za statistiku, pristupljeno 21. 4. 2021.

Grafikon 12: broj preminulih od 1998. do 2019.

Treba još jednom napomenuti kako je za razdoblje od 21 godinu Hrvatska samo prirodnom promjenom izgubila nešto manje od četvrt milijuna stanovništva, točnije 234 093 stanovnika. U daljnjem radu analizirat ćemo novorođene i preminule u pet županija Slavonije i Baranje. Prije nego što nastavimo s analizom statističkih podataka Slavonije i Baranje, važno je istaknuti koliku magnitudu iseljavanje ima na daljnji natalitet. Prema podacima DZS, 2019., godina, bilježi najmanje novorođenih koliko prati ova statistika, 36 135 na području cijele Republike Hrvatske. Samo za usporedbu, te je godine umrlo 51 794 stanovnika⁹.

5. Prirodno kretanje stanovništva istočne Hrvatske, 1967.– 2016.

Unatoč tomu što u ovom poglavlju obrađujemo kretanje stanovništva od 1967. do 2016., moramo se prije toga vratiti za nešto više od jednog stoljeća u prošlost kako bismo proučili podlogu kretanja stanovništva.

Sredinom 19. stoljeća javljaju se dvije pojave koje su uzrokovale promjenu u broju stanovnika Slavonije i Baranje. Prva pojava je iseljavanje zbog gospodarstvenih i društvenih promjena uslijed ukidanja feudalizma 1848. godine, dok je druga pojava planirano smanjenje broja djece u obitelji.

⁹ Baza podataka Državnog zavoda za statistiku, pristupljeno 25. 4. 2021.

Ukidanjem feudalizma, narušila se godinama stvarana tradicija i način života na području istočne Hrvatske. Seljak je bio primoran redovito podmirivati dugovanja prema vlasteli i nakon ukinuća feudalizma. Kao prateća pojava, nakon ukidanja kmetstva počele su se dijeliti kućne zadruge. To kasnije dovodi do dodatnog usitnjavanja obradivog zemljišta. Zbog toga, osamostaljenje obitelji trebaju graditi nove kuće i gospodarstva. Ako seljak za to nije imao novčana sredstva, omogućeno mu je zaduživanje kroz pravo na hipoteku. Dugove je vraćao prodajom stoke ili u konačnici prodajom samog zemljišta. To pak dovodi do iseljavanja, najčešće u prekomorske zemlje. Već smo istaknuli kako je do početka Prvog svjetskog rata iseljeno više od 300 tisuća ljudi s područja Hrvatske te Slavonije i Baranje. Važnu ulogu u razvoju poljoprivrede odigralo je useljavanje Nijemaca, Čeha i Mađara koji su, osim na poljoprivredu, utjecali i na održavanje fertiliteta (Akrap 2018: 45–46). Uz iseljavanje, javlja se pojava planiranog ograničavanja broja djece u obitelji. Ona se javljala i u ostatku Hrvatske, ali je tematizirana kao slavonska specifičnost. „Društvenim se raslojavanjem promiče, ne samo među bogatijim slojevima, novi sustav životnih vrijednosti i motivacija koje ne pogoduju obiteljima s većim brojem djece. Plodna zemlja temelj je egzistencije i razumljivo je da su za ženidbu poželjne kćeri jedinice iz obitelji bogatih zemljom, ali isto tako su i sinovi jedinici poželjni jer nemaju s kime dijeliti imanje“ (Akrap 2018: 47). Dakle, jedno dijete u obitelji omogućavalo je ostvarivanje prava na cijeli posjed, planirano se zbog toga ograničavao broj djece. Takva pojava kasnije je nazvana „bijela kuga“. Ograničavanje broja djece usko je vezano uz pobačaje, čijim je porastom porasla i smrtnost žena uslijed primitivnih i nehigijenskih metoda kojima se provodio. Na području Slavonije tri četvrtine pripadala sela su u kategoriju učestalih pobačaja. Čak ni to nije pretjerano utjecalo na fertilitet zbog novih useljavanja u Slavoniju i Baranju. Tek 30-ih godina 20. stoljeća fertilitet blago pada ispod hrvatskog prosjeka. Novi doseljenici vrlo su brzo prihvatili običaje starosjedilaca. Unatoč tomu što dolaze iz područja visokog nataliteta uklopili su se u tradicionalnu nisku sklonost rađanju. Dok je preostalo područje Hrvatske imalo relativno visok fertilitet, dio slavonskog stanovništva vodio se depopulacijskim tendencijama zbog svojevoljnog i planiranog izbjegavanja podjele imanja među djecom. Uslijed pritiska novog socijalnog okruženja koji dovodi do depopulacije, doseljenici su prihvatili taj isti način života (Akrap 2018: 48–49).

Od 1967. do 2016. istočna Hrvatska bilježi nepovoljna demografska obilježja. Za ovo istraživanje uzeti su podaci u razdoblju od pedeset godina. Ti podaci zatim stvaraju reprezentativan zaključak

o prirodnoj dinamici promatranog prostora. Neposredno prije 1970., u prvim promatranim godinama, stanovništvo istočne Hrvatske bilježi najviše iznose prirodnog prirasta. Međutim, taj se prirast drastično smanjuje u godinama koje slijede. Između 1967. i 1969. broj živorođenih na prostorima današnje Slavonije i Baranje smanjen je za 10,2%. Konkretno, javlja se razlika između 16 082 i 14 447 rođenih samo godinu kasnije. Nakon 1969. broj živorođenih u istočnoj Hrvatskoj nikad nije bio veći od 14 tisuća godišnje. U periodu od 18 godina, između 1970. i 1988. prirodni prirast oscilira između 1500 i 3500 godišnje. U godinama koje slijede, prvi put od 1967. prirodni prirast pada ispod tisuću stanovnika, dok je živorođenih manje od 12 tisuća na godinu.

Ulaskom u posljednje desetljeće 20. stoljeća, odnosno u predratnom razdoblju, istočna Hrvatska 1990. bilježi prirodnu promjenu od 673 osobe. Velikosrbijanska agresija te Domovinski rat uzrokovali su negativnu prirodnu promjenu 1991. i 1992. godine. Nakon 1992. sve do 1997. na prostorima istočne Hrvatske opet je prisutna pozitivna prirodna promjena. Međutim, od 1998. do 2016. prevladava negativna prirodna promjena. Glavni razlog tomu je intenzivno smanjenje broja rođenih, dok se broj preminulih iz godine u godinu neznatno razlikuje (Pokos, Mišetić 2018: 94 – 96).

Tablica 6: Broj živorođenih i umrlih po petogodišnjim razdobljima za područje istočne Hrvatske.

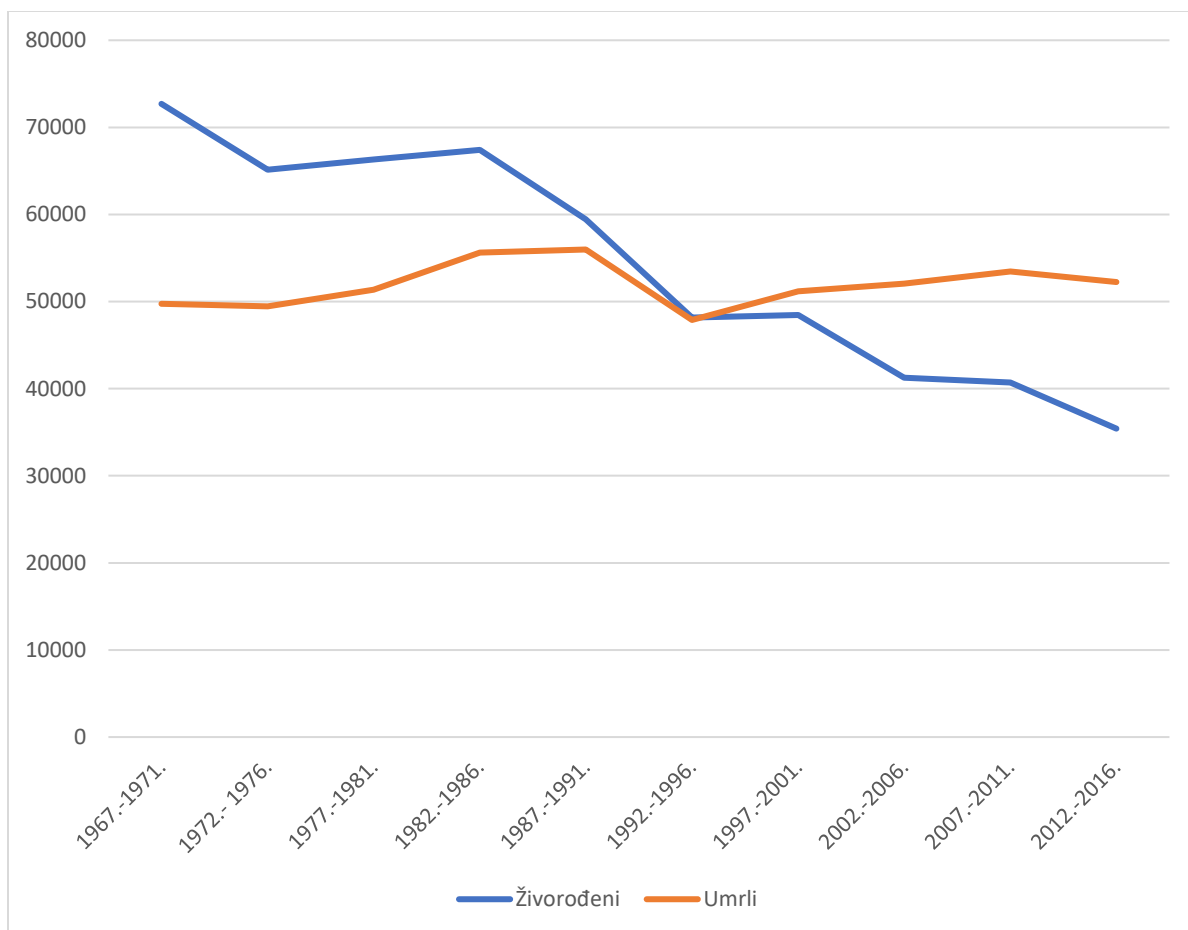
razdoblje	Živorodeni	Umrli	prirodna promjena
1967.-1971.	72703	49755	22948
1972.- 1976.	65139	49455	15684
1977.-1981.	66310	51374	14936
1982.-1986.	67418	55628	11790
1987.-1991.	59441	55978	3463
1992.-1996.	48164	47891	273
1997.-2001.	48470	51191	-2721
2002.-2006.	41276	52047	-10771
2007.-2011.	40695	53453	-12758
2012.-2016.	35416	52233	-16817

Izvor: *Prirodno kretanje stanovništva Istočne Hrvatske 1967.-2016.*

Kao što možemo vidjeti u tablici iznad, od prvih podataka, odnosno 1967. do početka Domovinskog rata, županije istočne Hrvatske imale su relativno velik broj živorođenih s obzirom na noviju statistiku. Prema petogodišnjem razdoblju, nakon rata, odnosno od 1992. do 1996.

prisutna je stagnacija živorođenih uz neznatni prirodni prirast. Nakon rata, odnosno od 1997. pa sve do 2016. broj preminulih neznatno varira, dok broj živorođenih strmovito opada. Dovoljno je usporediti broj rođenih u prvom promatranom razdoblju, od 1967. do 1971. rođene su 72 703 osobe. U posljednjem popisanom razdoblju, od 2012. do 2016. rođeno je 35 516 osoba, gotovo dvostruko manje od prvog razdoblja ili točnije 48,9% (Pokos, Mišetić 2018: 97–99).

Kako bismo bolje prikazali prirodno kretanje stanovništva istočne Hrvatske, podatke iz tablice iznad prikazali smo u grafičkom prikazu. Vidljiv je izrazit pad nataliteta za period od 50 godina, dok stopa mortaliteta za taj period neznatno varira. Broj rođenih i umrlih se u razdoblju od 1992. do 1996. gotovo izjednačava, nakon toga broj rođenih nastavlja opadati.

Grafikon 13: prirodno kretanje stanovništva istočne Hrvatske, 1967. - 2016.

6. Kvalitativno istraživanje

Kako ovaj rad ne bi ostao puka statistika, proveli smo istraživanje na manjoj grupi hrvatske dijaspe. Istraživanje smo proveli putem Google forms platforme kao anketni upitnik u digitalnom obliku. Anketni upitnik ispunile su 62 osobe. Budući da se u ovom radu baziramo na Hrvate koji su emigrirali u Njemačku i Irsku, njihove ćemo odgovore prikazati zasebno pomoću dijagrama i statistike. Ovaj anketni upitnik obrađen je u digitalnom obliku. Obrazac anketnog upitnika s predgovorom i pitanjima nalazi se u prilogu ovog rada.

Da bi ispitanik ovog istraživanja uopće mogao pristupiti rješavanju anketnog upitnika, morao je iseliti iz jedne od pet županija istočne Hrvatske. Pomoću prijatelja i poznanika te njihovih radnih kolega koji su u emigraciji u Njemačkoj i Irskoj došli smo do 62 osobe koje su riješile anketni upitnik. Napomenut ćemo kako link za anketu nije objavljivan u grupe poput „Idemo u Irsku“ i slične, već je anketa slana putem platformi Messenger, Viber i WhatsApp individualno osobama za koje smo sigurni da su emigrirali iz Slavonije i Baranje. Anketni upitnik bio je otvoren za rješavanje od 4. svibnja do 27. lipnja 2021. godine.

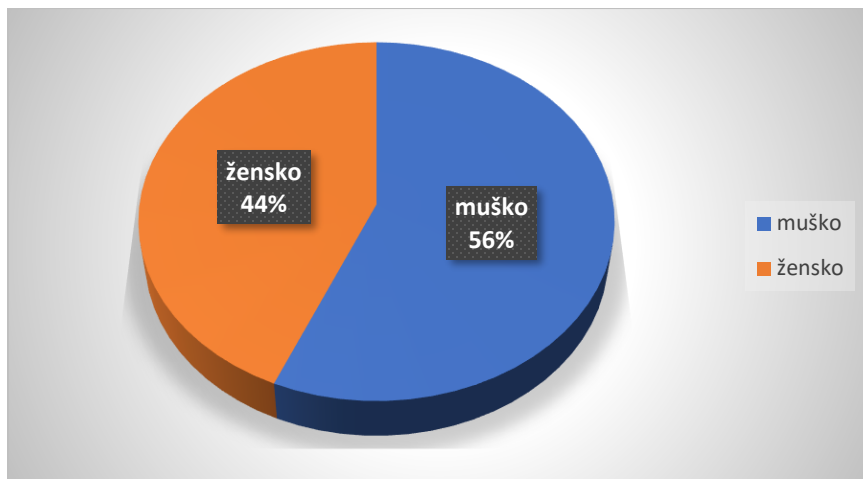
Ukupan uzorak: 62 ispitanih osoba

Broj ispitanika u Njemačkoj: 42

Broj ispitanika u Irskoj: 20

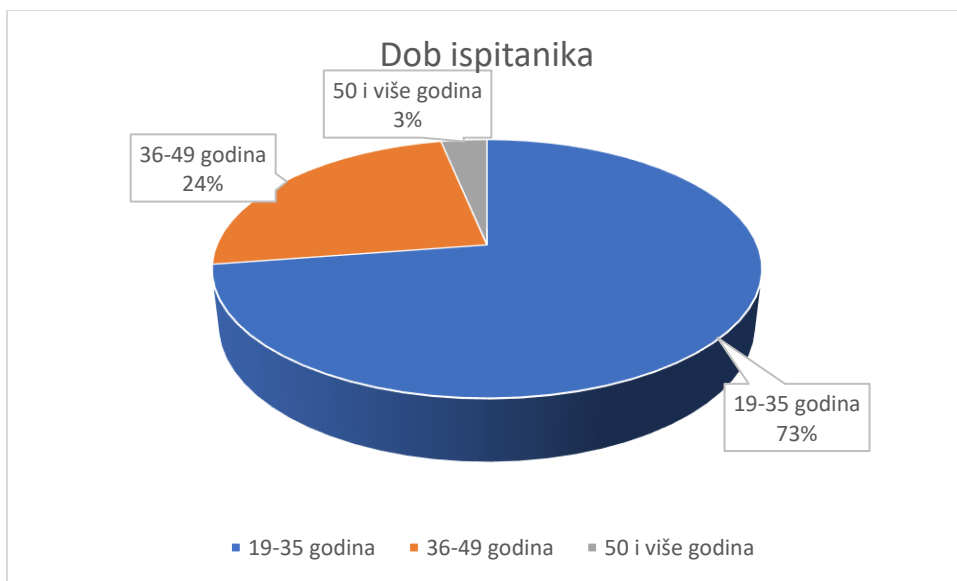
Upitnik smo sastavili od 12 pitanja. Budući da se radi o kvalitativnoj analizi, odgovore koji su slični, ali nešto drugačije napisani, pridružit ćemo većini. Radi se o tome da su odgovori na pojedina pitanja gotovo jednaki te se iz toga da zaključiti kako je posrijedi zajedničko mišljenje i stav koji dovodi do iseljavanja. Naravno, treba uzeti u obzir kako ovo istraživanje nije u potpunosti mjerodavno, ali će nam dati više nego okvirni pregled što u državi ne valja i zašto su je odlučili napustiti.

6.1 Spol i dob ispitanika

Okrugli dijagram daje nam odgovor na prvo pitanje, anketi je pristupilo 56% muškaraca, odnosno 44% žena.

Drugo pitanje koje smo postavili u anketi podosta je važnije od prvog. Radi se o dobi ispitanika. Nažalost, u ovom anketnom upitniku prevladava mlado i radno sposobno stanovništvo. U anketi smo ponudili i dob ispitanika do 18 godine života, ciljano misleći na djecu Hrvata u emigraciji. Međutim, u našem istraživanju nemamo prisutan niti jedan odgovor te dobne skupine. Moramo istini za volju reći kako se ovdje radi o anketi koja je provedena putem internetskih servisa, odnosno društvenih mreža čiji su korisnici najčešće mlađe osobe, iako to nije pravilo.

Već smo napomenuli kako nemamo odgovor od strane maloljetnika te većina ispitanika spada u dobnu skupinu od 19 do 35 godina. Kao što smo ranije spomenuli, više od 50 godina u ovom istraživanju na uzorku od 62 osobe čine samo dvije osobe, odnosno 3,22%. U istraživanju 24,19% odgovora čine osobe u dobi od 36 do 49 godina, što bi u brojčano označavalo 15 osoba. Već smo spomenuli kako je uvjerljivo najviše odgovora u anketnom upitniku pridošlo od osoba starosti između 19 i 35 godina. Oni čine čak 72,58% u ovom istraživanju. U brojevima, od 62 ukupno, u ovu dobnu skupinu pripada 45 osoba.

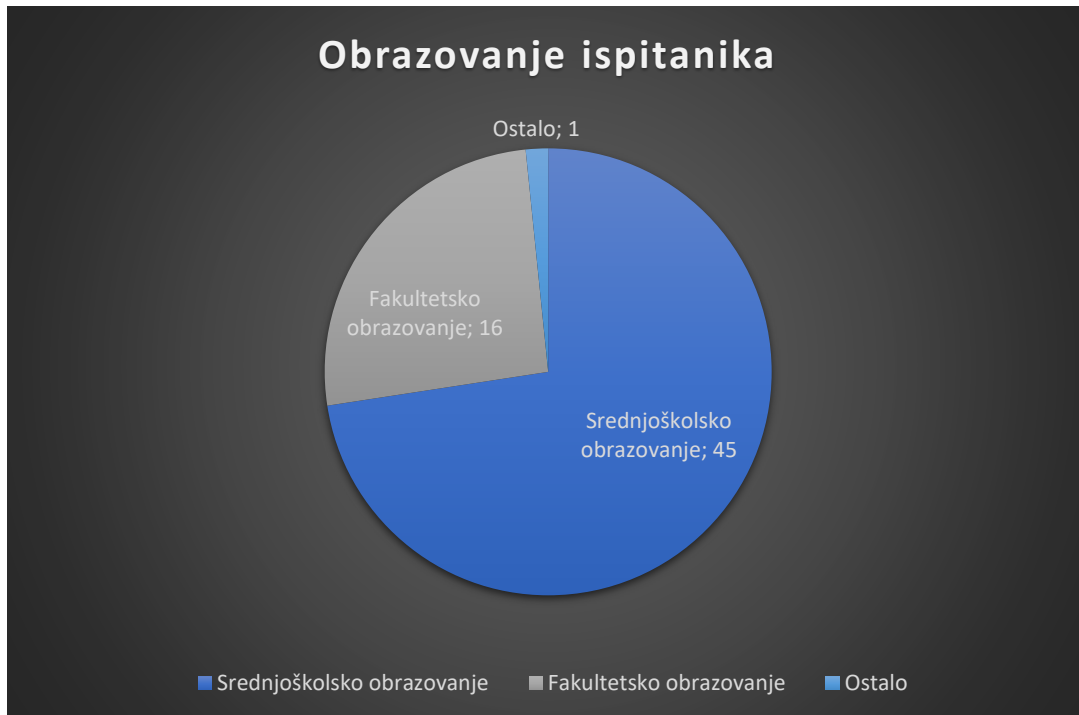
6.2 Stupanj obrazovanja ispitanika

Odljev mozgova¹⁰ pojam je koji se usko veze uz emigraciju. Mladi, visokoobrazovani ljudi, koji su k tome i ambiciozni, često bivaju sputavani zbog nedostatka posla ili pak potplaćenosti. Jasno je kako osoba koja se školuje 12 godina u osnovnoj i srednjoj školi te tri ili pet godina na fakultetu ne želi raditi u Hrvatskoj za neto plaću od 4000,00 ili 5000,00 kuna, pogotovo jer se većina mladih inženjera, tehnologa, nastavnika mora zaista naraditi kroz mjesec da bi zaradili tu plaću. Pogotovo ako im je poslodavac privatna tvrtka. Naime, budući da je posrijedi „stara garnitura“ u upravama tvrtki, često ti mladi inženjeri ne nalaze razumijevanje kod svojih nadređenih te zbog toga gube motivaciju za rad u pojedinoj tvrtki. I još kad im prijatelji ili poznanici u emigraciji kažu kako tu plaću sa srednjom strukovnom školom zarade za pola radnog vremena, nije čudo da se i zbog toga ljudi odlučuju na emigraciju. Teško je uopće zamisliti koliki su ekonomski gubici zbog takve demografske slike. Mladi koji odlaze težak su udarac na državni proračun jer ih država minimalno osam, većinom 12 godina školuje a da ne govorimo o visokoobrazovanim mladima koji neće imati niti jedan dan radnog staža u Republici Hrvatskoj i neće niti jednu kunu vratiti u državni proračun koje su u njih uložene kroz proces obrazovanja. Također, školovanje ne obuhvaća samo prosvjetne djelatnike koji izravno obrazuju djecu, već i kuhare koji djeci spremaju topli obrok. Uz to, proces školovanja obuhvaća i prijevoz djece u školu. Isto tako obuhvaća ratara i stočara koji će svojim proizvodima u krajnjoj liniji nahraniti djecu i tako u krug. Može se reći, ono što žalosti i zbog čega

¹⁰ emigracija kvalificirane intelektualne i tehničke radne snage radi bolje plaće, opreme ili uvjeta u povoljniji geografski, ekonomski ili profesionalni okoliš (<http://struna.ihjj.hr/naziv/odljev-mozgova/49301/>), pristupljeno 28. 7. 2021.

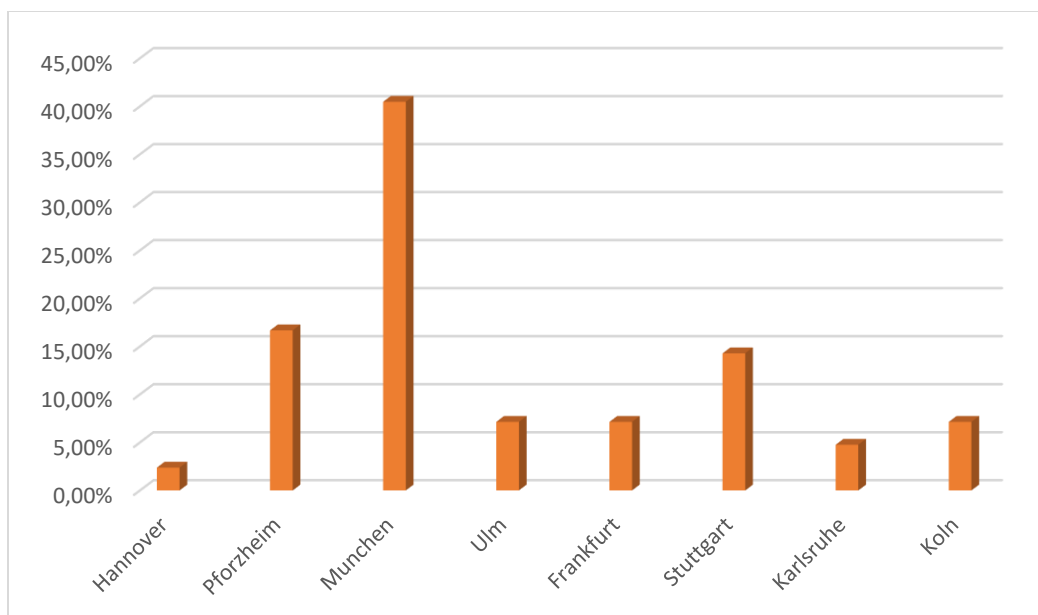
nas sve zapeče u grlu, Hrvatska je najbolja u izvozu gotovih radnika, odnosno gotovog proizvoda. I to je činjenica kojoj treba stati na kraj.

Od ukupno 62 ispitane osobe, 45 osoba ima završenu srednju školu, 16 osoba je visokoobrazovano te se jedna osoba izjasnila kako nije ništa od navedenog te ona čini 1,5% u ovom istraživanju. Nije bilo niti jednog ispitanika sa završenim doktoratom. Grafički su jasno prikazani postoci. Samo u ovom istraživanju gotovo je 25% visokoobrazovanih, dakle svaka četvrta osoba.

6.3 Boravište ispitanika

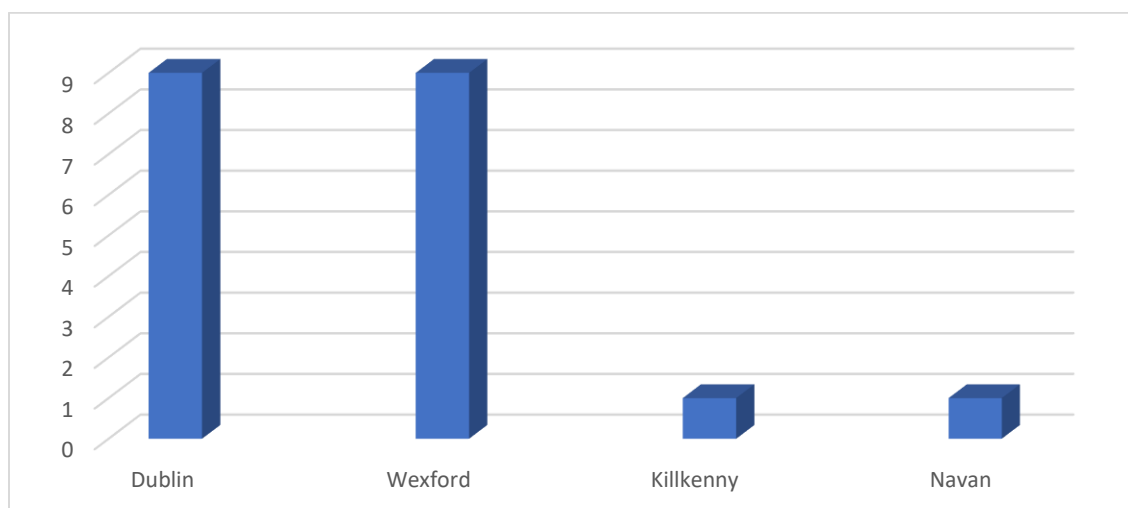
Kako se radi o jednom anketnom upitniku, a dvije zemlje emigracije, od ovog pa prema idućim pitanjima obrađivat ćemo dvostrukim grafičkim prikazima. 42 od ukupno 62 ispitanika u ovom istraživanju nalazi se u Njemačkoj. Radi lakše analize, našim smo ispitanicima sugerirali da, ukoliko ne borave u većem gradu, ali su u njegovoj neposrednoj blizini da ga navedu kako bismo imali okvirnu sliku gdje je sve smještena hrvatska dijaspora.

Grafikon 14: boravište ispitanika u emigraciji, Njemačka

Kao što je grafički prikazano, Munchen je grad s najviše hrvatske emigracije u ovom istraživanju. Od 42 ispitanika, 17 osoba ili nešto više od 40% Hrvata iz ovog istraživanja nalaze se u, ili žive blizu Munchena. Razlog zašto ljudi borave u najvećoj mjeri baš tamo saznat ćemo dalje u istraživanju.

Točno je 20 ispitanika anketnog upitnika iz Irske, devet njih stanovnici su glavnog grada, Dublina. Isto toliko ispitanika stanuje u gradu Wexford, dok je dvoje ispitanika iz grada Killkenny i Navan.

Grafikon 15: boravište ispitanika u emigraciji, Irska

6.4 Primarni razlog odlaska ispitanika

„Koji je bio Vaš primarni razlog za odlazak iz Hrvatske?“ prvo je pitanje iz anketnog upitnika na koje je trebalo dati pisani odgovor. Budući da je odlazak iz Hrvatske zajednički svim ljudima u emigraciji, nećemo razdvajati ispitanike na države u koje su iselili, već ćemo njihove razloge svrstati zajedno. Ukupno je 62 važeća odgovora na ovo pitanje.

„Koji je bio Vaš primarni razlog za odlazak iz Hrvatske?“, odgovori ispitanika nalaze se odmah ispod, ukoliko su odgovori identični, pokraj ćemo navesti koliko puta su ponovljeni.

- „Posao.“ – 9 identičnih odgovora
- „Posao i bolja budućnost.“
- „Financijska nestabilnost.“
- „Ljubav.“
- „Bolja budućnost.“ – 2 identična odgovora
- „Bolja zarada za ostvarivanje snova i normalnog života.“
- „Radi momka.“
- „Zaručnik i ja smo u isto vrijeme ostali bez posla.“
- „Bolji uvjeti života.“
- „Trik pitanje?“
- „Zbog posla, i veće place.“
- „Da vise ne moram ići na sezone,“
- „Birokracija.“
- „Novac.“
- „HDZ Lopovi. Loš životni standard, nezadovoljstvo..“
- „Bolji radni uvjeti i sigurnost.“
- „Opće nezadovoljstvo.“
- „Neimaština.“
- „Gubitak posla, politička situacija.“
- „Nedostatak posla.“
- „Nepoštenje.“
- „Loša poslovna situacija na Balkanu.“

- „Veća primanja.“
- „Strah za budućnost.“
- „Rješavati obiteljske financijske probleme.“
- „Pronalazak posla.“
- „Rad u velikoj kompaniji, velika plaća, mogućnost napredovanja karijere.“
- „HDZ.“
- „Da osiguram budućnost.“
- „Prihod.“
- „Politika.“
- „Financije.“
- „Stambeno pitanje, korupcija.“
- „Loša kvaliteta života u smislu financija.“
- „Nemogućnost pronalaska posla i dugovi te daljnje stručno osposobljavanje.“
- „Posao, niska mogućnost napredovanja.“
- „Nepravda i siromaštvo s 4 profesorske diplome (i ja i suprug smo profesori).“
- „Financije, korupcija“
- „Bolja poslovna prilika.“
- „Bolji život i financijska sigurnost.“
- „Loš sustav u Hrvatskoj.“
- „Negativna atmosfera, nedovoljno novaca za prehraniti obitelj, ponižavanje na radnom mjestu, smijeh političara...“
- „Zarada.“
- „Gubitak suprugovog posla, manjak djece u školama (bila bih tehnološki višak kao učitelj) i nismo vidjeli bolju budućnost u Hrvatskoj.“
- „Politika i gospodarstvo.“
- „Veća zarada i mogućnosti.“
- „Novo iskustvo.“
- „CHF kredit u Hrvatskoj, nezaposlen muž (tamo nije mogao naći posao), lihvarske agencije za naplatu dugova. Korupcija i nepotizam. Iskorištavanje na poslu kod privatnika.“
- „Proglašena tehnološkim viškom u Hr.“

- „Loše političko stanje, loši uvjeti života zbog loših političara koji vode državu.“
- „Nedostatak radnih mjesta, korumpirani političari. Loše vođenje države kao i zdravstva, sporta, obrazovanja itd.“
- „Loše stanje u vezi zapošljavanja i plaćanja.“
- „Gubitak posla.“
- „Siguran posao u struci bez „veze“ i stranačkih opredjeljenja!“
- „Veća plaća, bolji uvjeti za rad, poštivanje i redovno plaćanje radnika.“
- „Nagovor prijateljice.“

6.5 Okidač za odlazak kod ispitanika

U daljnjem istraživanju postavili smo pitanje: „Je li postojao kakav „okidač“ za odlazak? Primjerice: gubitak posla, financijska nestabilnost?“ te smo se pomalo i iznenadili nekim odgovorima. Od 62 valjana odgovora, 14 osoba izjasnilo se kako nije postojao nikakav razlog za odlazak iz Hrvatske.

Prema analizi odgovora s kojima raspolažemo, glavni okidač za odlazak je financijska nestabilnost. Ona je gotovo uvijek uzrokovana gubitkom, nedostatkom ili je pak u pitanju potplaćenost posla. Prema pojedinim odgovorima, unatoč zaposlenosti i plaći u kućnom budžetu, od troškova kredita ili pak stanarine pojedine osobe nisu mogli živjeti kako treba. Od 62 ispitanih, 32 osobe tj. 51,6% ispitanika, izjasnilo se da je upravo to glavni razlog njihovog odlaska. Neki od ostalih odgovora su:

- „Samo želja i volja za novim korakom u životu.“
- „Dečko je prvi otišao.“
- „Ne dobivanje dozvole za rad nakon uložene puno novaca i truda u vlastiti posao jer se od načelnika sin počeo baviti istom branšom u mjestu pored moga.“
- „Korupcija, politika, nikakva perspektiva za djecu, općenito loša situacija u državi!“
- „Ponuden mi je posao koji sam htio raditi.“
- „Negativna atmosfera.“
- „Stanje u državi.“

- „Sve po malo.“
- „Samoostvarenje.“
- „Prevelik stres na poslu.“
- „Ovrhe i korupcija na sudu.“
- „Želja za boljim životom.“

Iduće odgovore iz istraživanja razdvojit ćemo na dvije grupe, njemačku i irsku emigraciju.

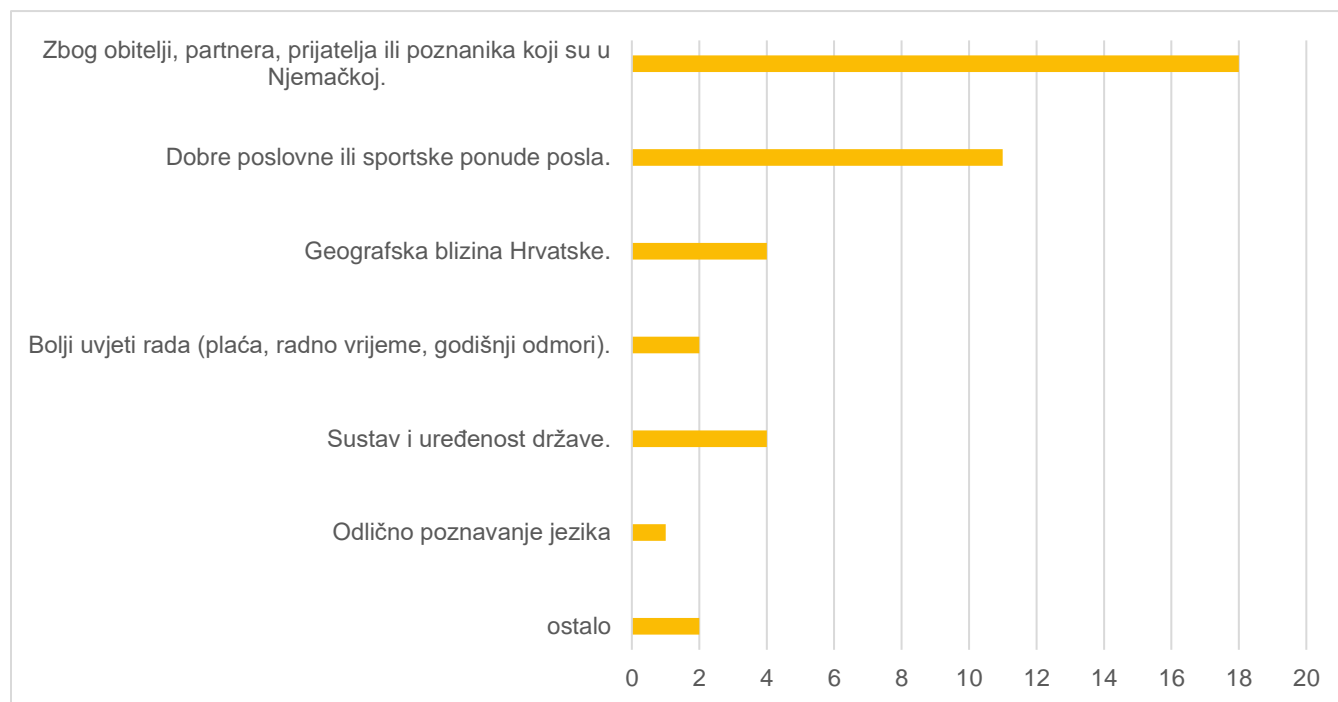
6.6 Razlozi odabira države emigracije kod ispitanika

„Zašto ste se odlučili baš za državu u kojoj sada boravite?“ pitanje je koje smo postavili ispitanicima. Hrvatska emigracija u Irskoj poprilično je jasna u svojim odgovorima na ovo pitanje. Prethodno smo napomenuli kako imamo 20 referentnih ispitanika vezanih uz emigraciju u Irskoj. devet osoba u istraživanju tvrde kako su odabrali Irsku isključivo zbog poznavanja jezika. Većini ostalih jezik je bio uvjet odlaska uz još nešto. U grafičkom prikazu ispod navest ćemo sve razloge emigracije u Irsku.

Grafikon 16: odgovori anketnog upitnika na pitanje: „Zašto ste se odlučili baš za državu u kojoj sada boravite?“, Hrvati u Irskoj

Odgovori koje su dali naši ispitanici koji su na životu i radu u Njemačkoj nimalo ne iznenađuju, ali nas trebaju zabrinjavati. Svi ispitanici su na anketni upitnik dali odgovore na pitanje: „Zašto ste se odlučili baš za državu u kojoj sada boravite?“, a rezultati su, kao što smo već napomenuli, zabrinjavajući. Od 42 osobe, 18 osoba ili 42,9% napustilo je Hrvatsku i odabralo Njemačku zbog poznanstva osoba ili obiteljske povezanosti s rodbinom koja je već tamo. Odmah nakon, razlog napuštanja domovine, u također dosta velikom postotku čine dobre poslovne prilike. To uopće ne treba čuditi s obzirom na velik broj do sada iseljenih Hrvata. Nije rijedak slučaj da će u tvrtki u kojoj rade Hrvati, ukoliko dođe do nedostatka radne snage, pitati svoje prijatelje ili poznanike žele li možda doći raditi uz njih. Ono što nije sporno je činjenica kako je gospodarstvo Njemačke u samom svjetskim vrhu te zbog toga nije čudo da je tržište poslova veliko te je stalno prisutan deficit radnika. U postotku, 26,2% Hrvata izabralo je Njemačku zbog takve ili slične situacije, odnosno nešto više od svakog četvrtog koji je u emigraciji u Njemačkoj, sudeći prema ovoj anketi. Također, blizina Hrvatske jedan je od primarnih razloga za odabir Njemačke kao zemlje primamljive hrvatskoj emigraciji. Ostali razlozi nalaze se u grafičkom prikazu i nisu neočekivani.

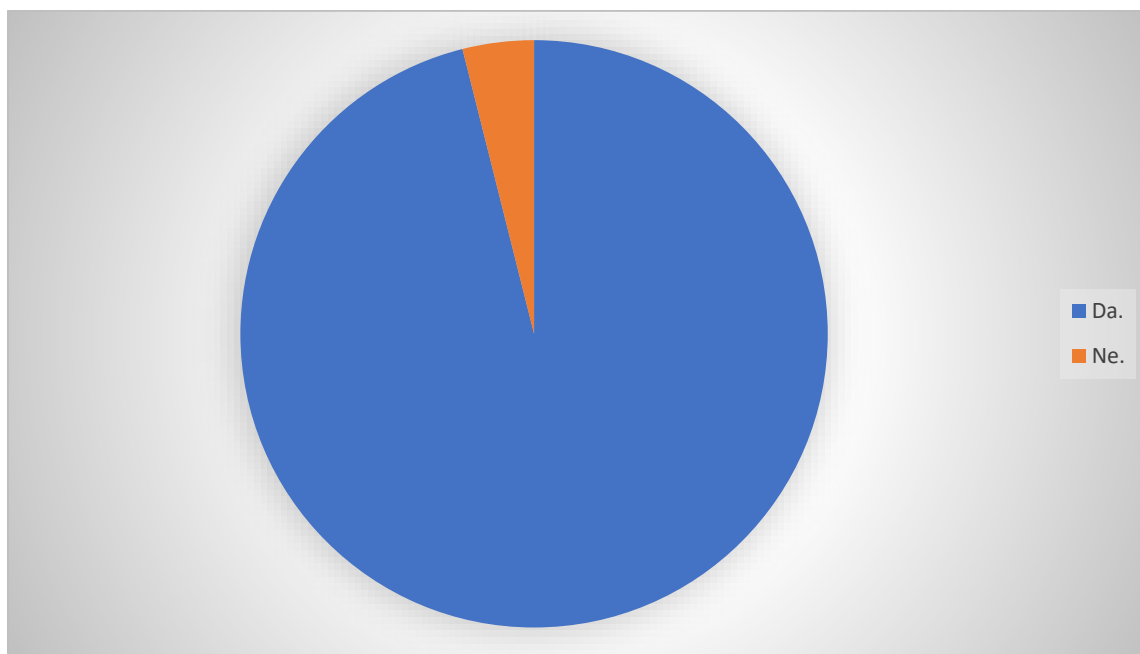

Grafikon 17: odgovori anketnog upitnika na pitanje: „Zašto ste se odlučili baš za državu u kojoj sada boravite?“, Hrvati u Njemačkoj

Kao što možemo vidjeti, koje god pitanje, koji scenariji postavimo, uvijek dobivamo gotovo iste odgovore, nedostatak dobro plaćenih poslova u Hrvatskoj, iskorištavanje radnika, korupcija i slično. Za zaključke je još rano tako da ćemo prije svega našu analizu istraživanja privesti kraju.

6.7 Kvaliteta života kod ispitanika u emigraciji

Sljedeće postavljeno pitanje je zaista jednostavno, ispitanici su na njega trebali odgovoriti jednostavno, da ili ne. Većina je odgovora ista tako da nećemo razdvajati podatke o Hrvatima u Njemačkoj i Irskoj. I pitanje, i dani odgovori, bit će prikazani u grafičkom prikazu i jasni su da jasniji ne mogu biti. Također, to je ono što nam ne daje nadu za optimizam i zaista nas tjera da se zapitamo u kakvoj državi, odnosno društvu živimo.

Grafikon 18: odgovori anketnog upitnika na pitanje: „Je li Vam se podigla kvaliteta života odlaskom?“, svi ispitanici

Samo su se dvije osobe izjasnile kako im se nije podigla kvaliteta života odlaskom, dok se 49 osoba složilo kako im se podigla kvaliteta života. Ovaj prikaz iznad prikazuje nam ukupno 51 ispitanika. U ovom je istraživanju sudjelovalo je 62 osoba. Ostalih jedanaest odgovora htjeli smo prikazati točno kako stoji u istraživanju, tako bismo još jasnije prikazali što Hrvati zaista misle o

kvaliteti života u emigraciji. Da podsjetimo, na pitanje: „Je li Vam se podigla kvaliteta života odlaskom?“ naši ispitanici odgovorili su sljedeće:

- „Da, odem minimalno 4-5 puta na godišnji i putujem gdje poželim.. Karibi, Azija, Afrika, Europa.. npr. Ja bih mogla sutra odletjeti na Maldive ako poželim, a u Hrvatskoj možda to ne bih cijeli život mogla.“
- „Podigla kvaliteta i smanjio stres.“
- „U jako kratkom roku, da.“
- „Neopisivo.“
- „Živim isto, ali ne moram razmišljati o novcima kada nešto kupujem.“
- „Financijski da.“
- „Iznimno.“
- „Da. Ostvarili smo snove u 2 godine. Kupili kuću i dobili dobre poslove.“
- „Apsolutno, u svakom smislu.“
- „Financijski da, psihički ne previše.“
- „Deset puta.“

6.8 Posao ispitanika u emigraciji

Iduće pitanje u istraživanju je: „Koji je Vaš sadašnji posao? Je li sličan kao posao u Hrvatskoj? Ako da, što je različito? I kolika je razlika u radnom vremenu, plaći, radnom okruženju?“

Pitanje smo postavili opširnije kako bi naši ispitanici napisali što više o svom radnom okruženju te naveli eventualne razlike između posla kojeg su radili u Hrvatskoj i posla kojeg rade u emigraciji.

Prije svega, iznijet ćemo 20 odgovora irske emigracije koje su dali naši ispitanici u anketnom upitniku te potom napraviti zaključak ove varijable.

- „Inženjer laboratorijske dijagnostike, radno vrijeme 8h, plaća 4x veća od prosjeka godišnje plaće u Hrvatskoj, radno okruženje profesionalno.“
- „IT industrija. Poprilično sličan kao u Hrvatskoj, razlika je u specifičnim stvarima na kojima radim koje u manjoj kompaniji u RH ne bih mogao. Radno vrijeme je isto, 8 sati, propisano zakonom. Plaća je nekoliko puta veća (3-4 puta). Radno okruženje je puno bolje,

zaposlenici više cijene jedan drugog, potiču jedni druge na rad umjesto da ih sputavaju da manje rade. Nema mobbinga i ostalih loših stvari.“

- „Vozač sam. Posao je isti, plaća je 4 puta veća, poslodavac me poštuje.“
- „Customer care asisstant u restoranu, u Hrvatskoj sam radila kao prodavač, razlika u plaći velika.“
- „Posao je sličan, isto radno vrijeme, plaća puno veća.“
- „Bolji posao daleko veća plaća, normalno radno vrijeme, poslodavac izlazi u susret ako se dodatno obrazujem.“
- „U RH radila kao profesor po zamjenama. Sada radim u poreznoj, poštovana sam, jako dobro plaćena, posao je stalan, mogućnosti napredovanja odlične.“
- „Store Manager sam sada. U Hrvatskoj sam radila u McDonaldsu.“
- „Trenutno ne radim jer imam bebu.“
- „Ne, velika razlika u plaći i radnom okruženju.“
- „Radim u trgovini, plaća puno bolja nego u Hrvatskoj. U Irskoj nitko me kuka zbog novaca, stambeno pitanje je problem.“
- „Poprilično / Security / 5 puta više zarađujem nego u Hrvatskoj.“
- „Teacher u vrtiću. Ima sličnosti, ali su puno manja djeca. Radno vrijeme je 8 sati, a u školi sam radila 5. Plaća skoro trodupla i na vrijeme, a radno okruženje da nisam mogla bolje zamislit! Tim kao jedan, nema ogovaranja i niskih udaraca!“
- „Security engineer, nisam to radio u Hrvatskoj, ogromne se razlike, sve pozitivnije.“
- „Profesorica u školi, sličan posao, bolje plaće i ovdje sam izrazito cijenjena, u Hrvatskoj je bilo važna stranačka pripadnost i koliko si je netko dobar s ravnateljem.“
- „Vozim viličar u skladištu, nije sličan, ali plaća je bolja a radno okruženje bome nije.“
- „Bavim se automobilima ,radno vrijeme poprilično isto. Što se tiče plaće otprilike 10x veća.“
- „Uredski posao, isto kao u Hrvatskoj, samo za pola radnog vremena dobijem isto kao u Hrvatskoj za 24/7. Poslije posla te nitko ne maltretira telefonom. Kad radno vrijeme završi, ne moraš misliti o poslu. Šef je čovjek, a ne robovlasnik. Ljubazni svi. K tome još studiraš i profesori su super dostupni i susretljivi.“
- „Trenutno se educiram i plaćena sam za to.“

- „Windows fiter...razlika je u odnosu poslodavca prema zaposleniku, radi se 8 sati „40 tjedno, prekovremeno samo ako želiš, a plaća ...od 600-700e svaki petak uredno.“

Njemačka emigracija daje nešto drugačije odgovore, ali su svi veoma blizu sadržajem. Podsjetit ćemo kako su istraživanju prisustvovala 42 osobe koje žive i rade u Njemačkoj. Neke od njih pojedina polja nisu ispunile te zbog toga raspolažemo s 37 važećih odgovora na ovo pitanje.

- „Vozač kamiona, isto kao i u Hrvatskoj, plaća je nešto veća, razlika je u prijavi jer cijeli iznos ide na račun tako da su doprinosi za zdravstveno i mirovinsko osiguranje puno veći, kvaliteta života je puno lošija jer se samo radi i spava, vremena za druženja i sport da i nema, eventualno vikendom.“
- “Otišla sam odmah nakon završetka srednje škole, tako da nema usporedbe.“
- „Nikad se nisam ni pokušala zaposliti u Hrvatskoj jer nema smisla.. sad radim u banci, sve savršeno, 30 dana godišnjeg, plaća dobra i jako se poštuju radnici.“
- „Lager.“
- „Unos i kontrola robe u jednoj firmi. Nije isti posao, radno vrijeme od pon-pet u dvije smjene, 7,5h na dan. Radne kolege odlične.“
- „Bravar monter, nije sličan, radno vrijeme isto, plaća puno veća.“
- „Asistent u upravi. U Hrvatskoj sam radila u hotelu za 4500kn dok ovdje radim za cca 12000kn, 9h s pauzom. Okruženje je katastrofa, nitko smisla za humor a o nesposobnosti Švaba da ne pričamo. Oba posla su 8-9h, i tu puno radim samo sto sam kao bolje plaćena. Ali stan u Hr smo plaćali 1500kn, dok ga ovdje plaćamo oko 6500kn. Veći je standard pa su i plaće sukladno tome.“
- „Vozač kamiona u pola manje sati rada, a više plaćen.“
- „Vozač, velika je razlika.“
- „Ne ni blizu. Šta misliš?“
- „Kuhar kao i u Hrvatskoj. Veka plaća i radim na 6 sati.“
- „Posao je isti kao u Hrvatskoj, radno vrijeme kraće tj. više slobodnih dana u tjednu i radno okruženje je opuštenije jer nema napetosti da ne dolazi netko od šefova pa da se ne smije stajat ili nesta baš naprotiv sami apeliraju da se popije kava pojede kolač pa idemo dalje.“

- „Radnik u produkciji (autoindustrija), ni slično kao u Hrvatskoj, radno vrijeme od ponedjeljka do petka, unaprijed sve isplanirano, plaća nije vrijedna spomena niti usporedbe, radno okruženje super, općenito zadovoljan!
- Radno vrijeme je otprilike isto, ali zato plaća skoro troduplo veća!
- „Isti posao veća plaća isto radno vrijeme.“
- „Ja sam sada čistačica koju cijene i kolege i klijenti i šefovi više nego što su me cijenili kada sam u Hrvatskoj radila u svojoj struci kao geodetski tehničar. Svoj posao odradiš i nemaš problema. A plaća mi je za pola radnog vremena veća nego u Hrvatskoj za puno radno vrijeme.“
- „Automehaničar, velika razlika u svemu.“
- „Vozač viljuškara u lageru. Plaća, kada se odbije stan nije ogromna razlika kao u Hrvatskoj, ali je razlika u tome da te poslodavac ne iskorištava, već naprotiv, stimulira kroz placu tvoje zalaganje i trud, što u Hrvatskoj nikako nije slučaj.“
- „Omjer: ono sto bi u Hrvatskoj radila puno radno vrijeme ovdje mogu za 10 sati tjedno zaraditi istu svotu novaca.“
- „Isti kao u Hrvatskoj. Veća plaća, ali radi se puno, više nego u Hr.“
- „Radim kao domar, radi se 8 sati sa obaveznom pauzom od 1 sat plaća je za njemački standard prihvatljiva.“
- „Informatičar, u RH nisam uspio dobiti taj posao.“
- „Školarac, ne, radno vrijeme isto, placa puno veća.“
- „Trgovac. U Hrvatskoj nisam imala posao, pa zbilja ne bih imala s čime usporediti...“
- „Vodoinstalater.“
- „Nije sličan kao u Hrvatskoj, radno vrijeme 8 sati dnevno, redovna plaća i veća, respekt, mogućnost napredovanja.
- “Ajmo reći sličan, odnos radnik poslodavac osjećate se vrijednim, radi se gledajući sate puno više, ali na kraju dana točno u cent znate što se zaradili.“
- „Isti posao kao u Hrvatskoj, razlika je u cca 1700€ mjesečno.“
- „Sličan, ali bolje plaćen posao.“
- „Nije sličan kao u Hrvatskoj. Velika je razlika u svemu navedenom.“
- „Ne, velike razlike.“

- „Radim u proizvodnji. Nije u mojoj struci. Razlika je u tome što je plaća 4x veća. Red rad i disciplina je na snazi, ali je isto tako i plaćeno. Radno vrijeme je otprilike jednako kao i u HR. Pauza nije plaćena.“
- „Vodoinstalater. Razlika je u materijalima i pravila (standard) u kojima se ti isti materijali ugrađuju, radno vrijeme je duže ali je zato svaki sat plaćen pošteno, i radno okruženje je prijateljsko.“
- „Čišćenje biro, za 4 sata rada plaća je tri puta veća.“
- „Office Manager. Nije sličan. U plaći velika u radnom vremenu lošija nego u Hrvatskoj.“
- „Osoblje u Casinu. Iz Hrvatske sam otišla odmah po završetku srednje škole.“
- „IT Stručnjak, radno vrijeme je stabilnije, posao organiziraniji, a plaća veća.“

6.9 Posljednji odgovori emigracije u anketnom upitniku

Jedno od pitanja koje smo postavili putem anketnog upitnika bilo je: „Koliko često dolazite u Hrvatsku?“ Odgovori na to pitanje neće ukazati na goruće probleme kao što to prikazuju ostala pitanja. Međutim, kada već spominjemo to pitanje, i u posjedu smo informacija, iznijet ćemo ukratko statističke podatke. Hrvati u Njemačkoj najčešće dolaze tri do četiri puta godišnje nazad u domovinu. Od 42 ispitanika, 47,6% odgovorilo je upravo tako. Potom slijede oni koji se vraćaju jednom ili dva puta godišnje, pretežno za blagdane. Njih je 13 od 42, ili u postotku 30,9%. Završetkom analize, susreli smo se s dvije krajnosti. Tri osobe odgovorile su kako se do sada uopće nisu vratili u domovinu ili su to učinile manje od jednom godišnje. S druge strane, šest osoba tvrdi kako se vraća u Hrvatsku više od deset puta godišnje.

Sasvim logično, Hrvati u Irskoj znatno manje posjećuju domovinu. Pogotovo u doba nove pandemije. Od 19 valjanih odgovora, deset osoba reklo je kako dolazi nazad u Hrvatsku jedan do dva puta godišnje. Tek dvije osobe dolaze od tri do četiri puta godišnje. Ono što najviše iznenađuje je broj onih koji nikad ne dolaze nazad ili dolaze manje od jednom godišnje. Od ukupnih 19, njih je čak 7 ili 36,8%.

Zanimljivo je, ali i logično zaključiti kako Hrvati koji žive u Njemačkoj višestruko više puta dolaze kod svoje obitelji u Hrvatsku prilikom praznika ili blagdana, dok Hrvati u Irskoj dolaze u prosjeku manje od jednom godišnje u svoju domovinu. Pretežno zbog toga što je prisutna vidna razlika u

udaljenosti. Primjerice, većina Hrvata u Njemačkoj u ovom istraživanju živi u ili nadomak Münchena. Od Osijeka udaljenost je 800-tinjak kilometara, odnosno devet sati vožnje. S druge strane, u ovom istraživanju, 18 osoba u Irskoj živi u Dublinu ili Wexfordu. Pomoću Google maps platforme, do ta dva grada od Osijeka izračunali smo kako se radi o udaljenosti od 2600, odnosno 2500 kilometara. K tomu treba još nadodati i činjenicu kako se Irska nalazi na otoku te je moguće doći samo brodom ili avionom.

Sljedeće pitanje koje smo postavili u našem anketnom upitniku: „Planirate li se ikada vratiti u Hrvatsku? Ako da, pod kojim uvjetima?“

Na ovo pitanje dobili smo 62 odgovora koje ćemo detaljno analizirati grafičkim putem.

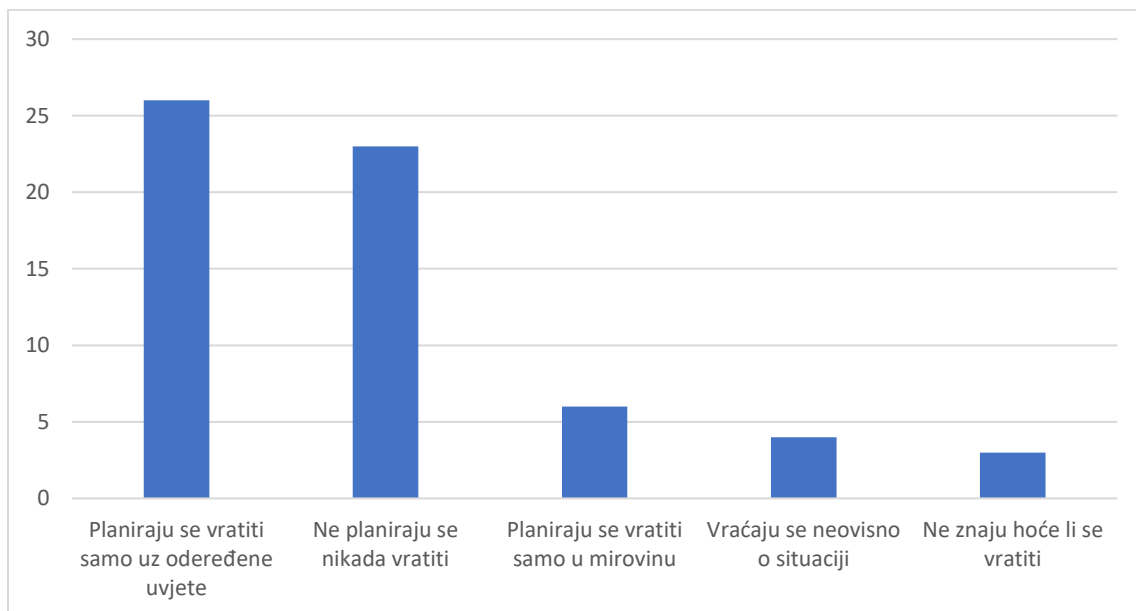
23 ispitanika dalo je odgovor da se nikada ne planiraju vratiti u Hrvatsku. Također, određeni broj, točnije šest ispitanika, tvrdi kako će se u Hrvatsku vratiti samo u mirovinu. Četiri osobe izjasnile su da se vraćaju neovisno o situaciji. Tri ispitanika ne znaju hoće li se ikada vratiti ili ne.

26 osobe iz istraživanja tvrdi kako se želi vratiti u Hrvatsku, ali pod određenim uvjetima. Njihovi uvjeti su:

- „Planiram, plan je nakon 5g (nakon stjecanja minimalne mirovine), dok riješim kredite, sredim kuću i naravno nađem posao u Hrvatskoj.“
- „Vraćam se čim završim kuću, cca 3 godine.“
- „Da, kad djeca završe školu i kad se zaposle.“
- „Da, nadam se da će biti bolje za koju godinu.“
- „Da, ako se nešto promijeni.“
- „Planiram kada se sama politika popravi.“
- „Da, ako se ikada popravi situacija sto je nemoguće dok god su HDZ, SDP i ostali sateliti na vlasti!“
- „Da se promijeni čitava vlast u Hrvatskoj.“
- „Planiram, kad odlučim da je dosta..“
- „Kad steknem uvjete za mirovinu.“
- „Da, ako se popravi stanje u državi.“
- „Da, da sredimo kuću, da nemamo kredita, da možemo u Hrvatskoj živjeti normalno od plaće.“

- „Da, kad steknem nešto svoje.“
- „Planiram. Kad plaća bude 1000 eura.“
- „Ako se država uredi barem približno kao ostale.“
- „Da. Samo da vidim preostale članove obitelji.“
- „Da, ako se situacija promjeni na bolje, za nekih 15 godina.“
- „Da, kada skupim dovoljno novaca da mogu kupiti stan/kuću i možda još i vikendicu.“
- „Da, ako plaće porastu i budu veće mogućnosti zapošljavanja.“
- „Da, kad naslijedim kuću i steknem mirovinu irsku.“
- „Da, pod uvjetom da steknemo nekretninu.“
- „Da dok riješim stambeno pitanje doma i uvjete za otvaranje firme.“
- „Planiram, dok ispunim neke svoje želje.“
- „Da, ako ne budem ovisila o pronalaženju posla u RH. To više ne želim prolaziti.“
- „Ako se država uredi barem približno kao ostale.“
- „Naravno, kad skupim ciljani iznos da kupim vlastitu nekretninu bez opterećenja i duga prema Hrvatskim bankama.“

Sveukupno u grafičkom prikazu, odgovor na pitanje koje smo postavili izgleda ovako:

Grafikon 19: odgovori anketnog upitnika na pitanje: „Planirate li se ikada vratiti u Hrvatsku?“, svi ispitanici

Posljednje pitanje anketnog upitnika koje smo postavili našim ispitanicima u anketnom upitniku je: „Iz Vašeg viđenja, koliko je „skupa“ država u kojoj boravite? Kolika je cijena energenata (struje, vode, plina, komunalne naknade) s obzirom na Slavoniju i Baranju i u usporedbi s neto plaćom u emigraciji?“. Kao u pojedinim pitanjima do sada, postavili smo ih podosta opširno kako bismo od ispitanika dobili što više informacija te sukladno tomu došli do zajedničkog mišljenja, ukoliko postoji. Za Njemačku emigraciju 38 je valjanih odgovora, dok je za Irsku emigraciju 19.

Za razliku od prethodnih pitanja, nećemo citirati odgovore ispitanika, već ćemo parafrazirati njihova mišljenja i stvoriti zajedničku sliku u čemu je cjenovna razlika.

Prema odgovorima iz anketnog upitnika, hrvatska emigracija u Njemačkoj ocjenjuje najskupljim stambeno pitanje, odnosno stan ili kuću u kojoj žive te režije. S druge strane neki ispitanici smatraju kako je sam život u gradu skuplji, ali s obzirom na primanja s kojima raspolažu veoma pristupačan za život. Također, velik broj ispitanika potvrđuje kako u emigraciji može preživjeti s minimalnom plaćom ili poslom na pola radnog vremena. Štoviše, ističu kako u Njemačkoj na pojedinim poslovima više zarade u pola radnog vremena, nego u Hrvatskoj kada rade puno radno vrijeme.

Sudeći po odgovorima koja je dala irska emigracija, kao i u Njemačkoj, rješenje povoljnijeg stambenog pitanje je zaista problematično. Ono što navodi gotovo svaki odgovor je činjenica kako je voda u Irskoj besplatna. Pored toga, navode kako je cijena interneta i struje podjednaka kao i u Hrvatskoj te kako s obzirom na mjesečna primanja režije „ne osjete“. Također, navode kako komunalna naknada, pričuva i slični troškovi uopće ne postoje, ali je ističu poskupljenje struje u posljednje vrijeme. Međutim, troškovi života, sudeći prema ispitanicima su jako niski u odnosu na njihove prihode, što nije čest slučaj u Hrvatskoj.

7. Poteškoće u gospodarstvu uzrokovane tranzicijom

Jedno od obilježja razvijenih zemalja je napuštanje primarnog i sekundarnog sektora u korist tercijarnog. Drugim riječima, Hrvatska je prošla tranzicijsko razdoblje te je njen BDP baziran isključivo na uslužne djelatnosti, ponajviše na turizam. Razvijena zemlja u kojoj je turizam glavna okosnica gospodarstva nema presvijetlu budućnost. Nažalost, na području Slavonije i Baranje i dalje se gase proizvodni pogodni ili isti bivaju privatizirani tek onda ugašeni.

Početkom 2021. godine, Meggle Hrvatska, industrija mlijeka i mliječnih proizvoda koja je dio Meggle grupe sa sjedištem u Njemačkoj ugasila je proizvodnju u Hrvatskoj. Tvrtka sa sjedištem u Osijeku, na adresi Zeleno polje 34, prestala je otkupljivati mlijeko i proizvoditi mliječne proizvode. Tvrtka Meggle proizvodnjom se povukla iz Hrvatske te su, zbog toga, stotine ljudi ostali bez svojih radnih mjesta, bilo da rade izravno za tvrtku koja je prodana, odnosno ugašena ili su bili dobavljači mlijeka, obavljali prijevoz sirovina, gotovih proizvoda i slično¹¹.

Također, do sada su na području Republike Hrvatske djelovale tri šećerane. Sve tri nalaze se u Slavoniji i Baranji. Šećerana u Virovitici, Osijeku i Županji. Zbog tržišne borbe, vlasnici tih šećerana su udružili svoje snage kako bi mogli otkupljivati, proizvoditi i prodavati šećer proizveden u Hrvatskoj. Međutim, prije nešto više od dvije godine, zatvorena je šećerana u Virovitici, šećerana s najmodernijim pogonom u Hrvatskoj. HRT u veljači 2021. javlja kako se zatvara i šećerana u Osijeku. Iz uprave šećerana tvrde kako je do toga došlo zbog nedostatka sirovine, odnosno šećerne repe, a ne zbog lošeg poslovanja. Poljoprivrednik Stjepan Zorić iz Erduta tvrdi kako je proizvodnja šećerne repe nemoguća jer na njoj poljoprivrednici ostvaruju gubitak. Isto tako komentira situaciju sa šećeranama koje ne mogu opstati jer je tržište prepuno šećera iz uvoza, radi se o Njemačkoj, Francuskoj i ostalim zemljama Europske unije¹².

Još jedan primjer o lošem poslovanju i mogućem zatvaranju tvornice te posljedičnom gubitku radnih mjesta je nekadašnji gigant, Đuro Đaković d.d., iz Slavenskog Broda. Tvornica koja je u bivšoj državi proizvodila tenkove, lokomotive, vagone, poljoprivredne strojeve i ostalo, sada je na koljenima te se trenutno traže novi investitori kako bi tvornica opstala. Na svojim prostorima

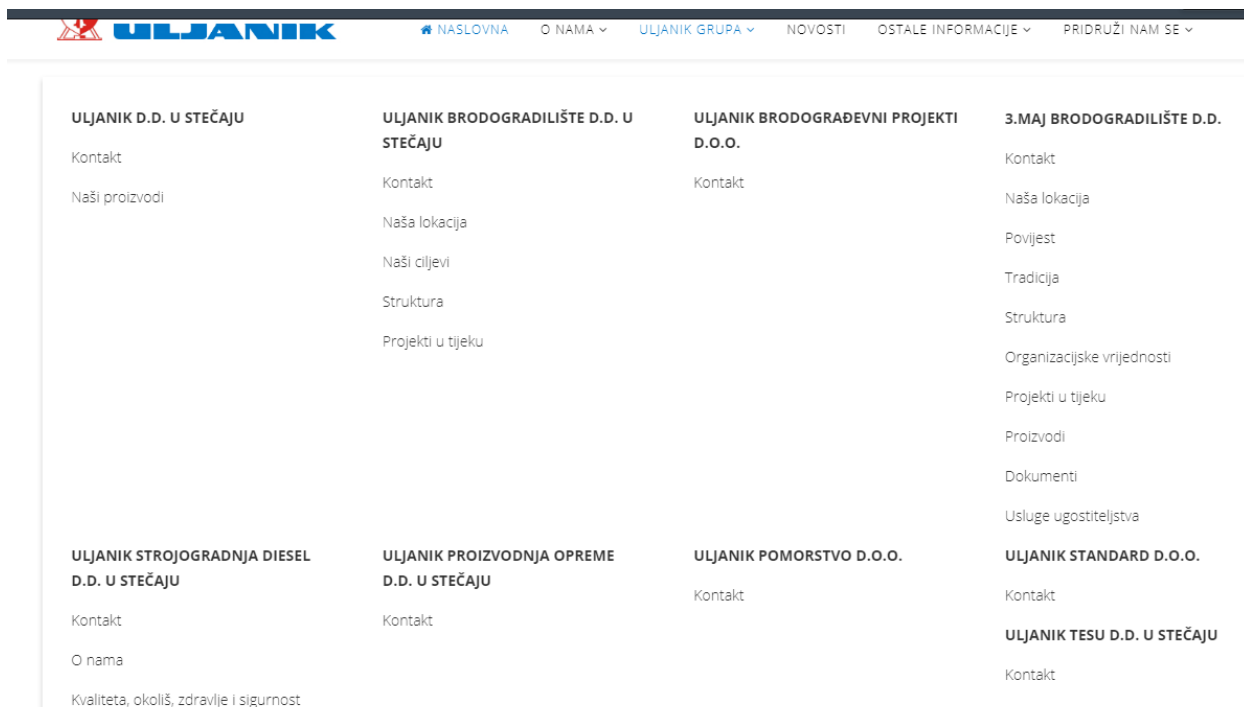
¹¹<https://novac.jutarnji.hr/novac/aktualno/meggle-do-kraja-godine-gasi-proizvodnju-u-hrvatskoj-10427707>, pristupljeno 8. 7. 2021.

¹² <https://vijesti.hrt.hr/gospodarstvo/gasi-se-i-secerana-u-osijeku-680671>, pristupljeno: 12. 7. 2021.

posluju dvije sestrinske tvrtke. One se, osim proizvodnje, bave održavanjem strojeva, remontima i ostalim popravcima. Koliko je ta tvornica u povijesti bila značajna, govori nam činjenica kako se u Slavonskom Brodu nalazi Strojarski fakultet. Fakultet je pod Sveučilištem Josipa Jurja Strossmayera u Osijek. Dakle, idejno je zamišljeno poslati mlade na fakultet, obrazovati ih te ih zaposliti u gradu školovanja. Međutim, javlja se problem pri zapošljavanju jer pretežno mladi inženjeri u takvim tvrtkama, za početak imaju plaću od 4000,00 do 4500,00 kuna mjesečno. A kada bismo rekli kako je konobar u kafiću pokraj zgrada tog Strojarskog fakulteta plaćen nešto više, došli bismo lako do zaključka zašto mladi napuštaju državu.

Osim pet županija istočne Hrvatske, na udaru emigracije nalazi se i Sisačko-moslavačka županija. Osim što je teško pogođena ratom, ta je županija ekonomski devastirana i još k tomu loše prometno povezana. Županijsko središte, grad Sisak, postao je simbol propadanja hrvatske industrije. Željezara Sisak u svom vrhuncu zapošljavala je 14 tisuća radnika. Pokos spominje još tvornicu Herbos koja se bavila proizvodnjom umjetnih gnojiva te proizvodnjom preparata za zaštitu bilja. Isto tako, Rafinerija nafte Sisak, HEP – Termoelektrana, Mlin i pekare, Dunavski Lloyd poduzeća su u Sisačko-moslavačkoj županiji koja nisu uspjela preživjeti tranziciju ili rade sa znatno smanjenim brojem radnika. Grad Petrinja također gospodarski nazaduje zbog propasti tvornice Gavrilović, bivšeg mesnog giganta u kojem je krajem osamdesetih godina bilo zaposleno šest tisuća radnika svih struka. Kutina, kao treće središte te županije također gospodarski nazaduje, ili u najbolju ruku stagnira, zbog problema s Petrokemijom (Pokos, u tisku).

Isto tako, ostatak Hrvatske također ima problem s nerentabilnošću pojedinih tvrtki. Godine 2019., radnici brodogradilišta Uljanik prosvjedovali su jer nisu dobili nekoliko posljednjih plaća. Unatoč tomu što, prema tvrdnjama čelnih ljudi postoje narudžbe, tvrtka nije rentabilna te je svoj proizvodni pogon zatvorila 2020. Tako je nešto više od 2000 ljudi ostalo bez posla. Na službenim stranicama grupe Uljanik d.d. stoji kako je od devet tvrtki koje spadaju u taj koncern, pet u stečaju.

Slika 2. Službena web stranica Uljanik d.d. grupe

Ipak, kako ne bismo govorili samo o negativnim stvarima, zatvaranjima tvrtki, lošim uvjetima rada i slično, treba istaknuti kako se u Hrvatskoj događaju i pozitivne stvari što se tiče investicija i inovacija.

Pravi primjer za to je mladi hrvatski inovator i poduzetnik Mate Rimac. Tvrtka Rimac automobili d.o.o. osnovana je 2009. godine te je kroz nešto više od deset godina postala apsolutni hit u svijetu što se tiče proizvodnje električnih automobila. Tvrtka se naravno ne bavi samo proizvodnjom električnih automobila, ali je po tome najpoznatija. Kroz 12 godina postojanja, a pogotovo u posljednjih nekoliko godina, Mate je u Hrvatsku donio milijune i milijune eura inozemnih investicija. Treba istaknuti kako je u toj tvrtki zaposleno više od tisuću ljudi. U posljednje vrijeme aktualna je vijest o preuzimanju vlasništva nad automobilskim divom Bugattijem te izgradnja milijardu kuna vrijednog kompleksa pokraj Kerestinca u Svetoj Nedjelji. Upravo takve tvornice su ono što je potrebno Hrvatskoj zbog toga što će mladi dizajneri, inženjeri i strojari moći ostati raditi u Hrvatskoj. Kroz svoje znanje i rad, otplatit će državi školovanje te pokrenuti potrošnju – gdje ima zarade, ima i potrošnje.

8. Zaključak

Jedno je sigurno, kvaliteta života od stjecanja nezavisnosti Hrvatske države znatno je porasla. Uz stalan posao te trud i zalaganje, u Hrvatskoj se može kvalitetno živjeti. Međutim, prema svim pokazateljima, smanjio se broj djece. Smanjuje se tako i broj škola, samim time i broj nastavnika. Općenito gledano, u Republici Hrvatskoj, stanje svijesti u kojem se rađa manje djece, nego što starih umire, naširoko je prisutno. Također, problem emigracije i odlazak za boljim životom u inozemstvo stvara jednu bolnu i opasnu činjenicu na koju stručnjaci upozoravaju, ali ih vladajući ne shvaćaju dovoljno ozbiljno. Dojam manjka iseljavanja možemo steći u Zagrebu i njegovim satelitskim naseljima. Zagreb, kao i Dubrovnik, djeluje kao država za sebe u kojoj se među stanovništvom ne osjeti želja za iseljavanjem. Radi se o tome da su mladi i/ili ambiciozni uvjereni u to da će u EU, konkretnije Njemačkoj i Irskoj, ili drugim zemljama s visokim životnim standardom imati višestruko veću plaću. Saznali smo zašto je svaka od tih država aktualna za emigraciju. Blizina Njemačke domovini osnovni je razlog zašto je Njemačka omiljena destinacija osoba u emigraciji. Uz to, 83 milijuna stanovnika, velik broj tvornica, autoindustrija, porezne olakšice za djecu i ostale pogodnosti primamljive su za mlade i ambiciozne osobe. U našem istraživanju, neki su ispitanici istaknuli kako žele zaraditi bar minimalnu njemačku mirovinu te se vratiti u Hrvatsku. Velika većina otišla je na nagovor prijatelja ili obitelji budući da je broj Hrvata u Njemačkoj zaista visok. Stekli smo dojam kako bi u Njemačku iseljavalo i više stanovnika da nije prisutna jezična barijera. Ono što je možda i najjači privlačni faktor Irske je jezik. Velika većina Hrvata zna se služiti engleskim jezikom gotovo kao materinjim te upravo zbog toga biraju Irsku kao zemlju emigracije. Od ispitanika smo saznali kako su neki od istih poslova u Hrvatskoj i Irskoj, plaćeni u Irskoj i do deset puta više. Ono što je još privlačno za emigraciju u Irsku je činjenica kako su mjesečne režije slične kao i u Hrvatskoj, unatoč velikoj razlici u životnom standardu. Uz to, ne postoje komunalne naknade i pričuve te je voda besplatna. Osobe u emigraciji, po nama, ne treba kriviti niti osuđivati. Treba uzeti u obzir kako je život koji živimo samo jedan, a ako radimo osam sati dnevno, dakle, između školovanja i mirovine, provedemo trećinu života radeći. Kada radimo, želimo od svog rada živjeti te omogućiti našoj djeci dostojan život i školovanje. Slavonija i Baranja je u nezavidnom demografskom položaju te se rijetki odlučuju na velik broj djece. Procesi deagrarizacije i deruralizacije nimalo ne pridonose očuvanju slavonskog

sela. Zbog relativno novih zanimanja poput programera, developera aplikacija ili pak influencera, tradicionalna zanimanja poput šumarstva, ratarstva i stočarstva bivaju u nekoj mjeri izostavljena. Isključivo zato što mladima takve stvari pretežno nisu zanimljive, već se povode trendovima svojih prijatelja ili vršnjaka. Treba reći kako nova zanimanja nisu jedini razlog zašto dolazi do napuštanja sela i poljodjelskih aktivnosti, ali zasigurno imaju utjecaja. Na prostoru sela mladi često ne mogu sebi na vrijeme osigurati dobar posao pa tako i kvalitetnu životnu egzistenciju, zbog toga se odlučuju na život u gradovima ili nekoj drugoj državi. Iz svega navedenog želimo reći kako je situacija u Slavoniji i Baranji alarmantna te kako je krajnje vrijeme da se donesu odluke koje bi donijele promjene u gospodarstvu te omogućile, i starima, i mladima, bolji posao a sukladno tomu i bolju plaću. Ovaj rad govori o tome koliko je ustvari demografska situacija alarmantna, a pravi dokaz tomu proizići će iz ovogodišnjeg popisa stanovništva.

9. Literatura

1. Akrap, Anđelko. 2018. Depopulacijske tendencije u Slavoniji. U: *Kamo ide istočna Hrvatska? Demografsko stanje, prognoze i traženje izlaska iz krize Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema.* ur: Šanjek, Franjo, Aračić, Pero. i Ćurić, Mirko. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (39–73).
2. Nejašmić, Ivo. 1995. Hrvatski građani na radu u inozemstvu i članovi obitelji koji s njima borave. Usporedna analiza statističkih podataka 1971, 1981. i 1991. godine. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti.
3. Nejašmić, Ivo. 2014. Iseljavanje iz Hrvatske od 1900. do 2001.: demografske posljedice stoljetnog procesa. *Migracijske i etničke teme.* Vol. 30, br. 3 (405-435).
4. Pokos, Nenad. 2017. Osnovna demografska obilježja suvremenog iseljavanja iz Hrvatske. U: *Političke analize: tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku.* Vol 8. br. 31, (16 –23).
5. Pokos, Nenad. Demografski aspekti suvremenog iseljavanja iz Hrvatske. u tisku.
6. Pokos, Nenad. Mišetić, Roko. 2018. Prirodno kretanje stanovništva istočne Hrvatske 1967.–2016. U: *Kamo ide istočna Hrvatska? Demografsko stanje, prognoze i traženje izlaska iz krize Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema.* ur: Šanjek, Franjo, Aračić, Pero. i Ćurić, Mirko. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (93–118).
7. Rajković Iveta, Marijeta. Horvatin, Tea. 2017. Suvremeno iseljavanje iz Hrvatske u Irsku s posebnim osvrtom na mlade iz Slavonije, *Migracijske i etničke teme.* Vol 33. br. 3, (247–274).
8. Strmota, Marin. 2020. Usporedba domaće i inozemne službene statistike o iseljavanju iz Hrvatske. Zbornik radova sa znanstvenog skupa *Migracije i identitet: kultura, ekonomija, država.* Zagreb: Seniko studio d.o.o. (470–479).
9. Živić, Dražen. 2017. Demografsko pražnjenje Istočne Hrvatske. U: *Političke analize: tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku.* Vol 8. br. 31, (24–32).
10. Živić, Dražen. Pokos, Nenad. Mesarić Žabčić, Rebeka. Vanjska migracija stanovništva istočne Hrvatske u svjetlu rezultata popisa 1971., 1981., 1991. u tisku.

11. Župarić-Iljić, Drago. 2016. *Iseljavanje iz Republike Hrvatske nakon ulaska u Europsku uniju*. Zagreb: Zaklada „Friedrich Ebert“ Stiftung.

Internetski izvori:

1. <https://www.dzs.hr>: Baza podataka (vitalna statistika, procjene stanovništva, udio zaposlenih) pristupljeno 14. 3. 2021. – 23. 7. 2021.

2. <https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/retrospekt/predgovor.pdf>: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., Državni zavod za statistiku. Uvod i metodološka objašnjenja. pristupljeno 24. 6. 2021.

3. <https://novac.jutarnji.hr/novac/aktualno/meggle-do-kraja-godine-gasi-proizvodnju-u-hrvatskoj-10427707>. pristupljeno 8. 7. 2021.

4. <https://vijesti.hrt.hr/gospodarstvo/gasi-se-i-secerana-u-osijeku-680671>. pristupljeno 12. 7. 2021.

5. <https://docs.google.com/forms/d/1t-mBmkJ-letGUyXsslhEgpfljmgoi-VyMtsQLXasXQk> (anketni upitnik) pristupljeno 4. 5. 2021. – 27. 6. 2021.

Pojmovi:

prirodni priraštaj. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. pristupljeno 22. 6. 2021. url: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=50451>

emigracija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. pristupljeno 22. 6. 2021. url: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=17824>

migracija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. pristupljeno 22. 6. 2021. url: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40619>

odljev mozгова. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. pristupljeno 28. 7. 2021. url: <http://struna.ihjj.hr/naziv/odljev-mozgova/49301/>

PPSN. Ured za socijalnu zaštitu Irske. pristupljeno 2. 9. 2021. url:

<https://www.gov.ie/en/collection/a78027-statistics-on-personal-public-service-pps-numbers-issued/#2019>

Prilog 1: obrazac anketnog upitnika

Emigracija stanovništva Slavonije I Baranje u Njemačku i Irsku. Upitnik.

Lijep pozdrav,

moje ime je Josip Strilić. Apsolvent sam kroatologije, znanosti o hrvatskoj kulturi. Za izradu diplomskog rada potrebna mi je Vaša suradnja. Tema mog diplomskog rada je Emigracija stanovništva Slavonije i Baranje u Njemačku i Irsku. Temu sam izabrao zbog toga što se Hrvati masovno iseljavaju, dok se toj temi ne daje ni približno dovoljno pozornosti. Pravi razmjeri iseljavanja vidjet će se nešto kasnije, ali prve brojke će stići uskoro jer se ove godine provodi popis stanovništva.

Molim Vas da odvojite nekoliko minuta Vašeg vremena te da na pitanja odgovorite detaljno i iskreno. Upitnik je, naravno, anonimn.

Napominjem kako je odgovaranje na pitanja iz ovog upitnika dobrovoljno te u svakom trenutku možete odustati.

Odgovori će biti korišteni isključivo u svrhu pisanja rada.

Hvala, Josip

1. Vaš spol?

Mark only one oval.

- Muško
 Žensko
 Ne želim se izjasniti

2. U koju od navedenih dobnih skupina pripadate?

Mark only one oval.

- do 18 godina
 19-35 godina
 36-49 godina
 50 i više godina

3. U kojem gradu/blizu kojeg većeg grada živite u emigraciji?

4. U koju obrazovnu skupinu pripadate?

Mark only one oval.

- Samo osnovnoškolsko obrazovanje
- Srednjoškolsko obrazovanje
- Fakultetsko obrazovanje (prvostupnik i/ili magistar)
- Poslijediplomski studiji (doktorat)
- Ostalo

5. Koji je bio Vaš primarni razlog za odlazak iz Hrvatske?

6. Je li postojao kakav „okidač“ za odlazak? Primjerice: gubitak posla, financijska nestabilnost?

7. Zašto ste se odlučili baš za državu u kojoj sada boravite?

8. Je li Vam se podigla kvaliteta života odlaskom?

9. Koji je Vaš sadašnji posao? Je li sličan kao posao u Hrvatskoj? Ako da, što je različito?
I kolika je razlika u radnom vremenu, plaći, radnom okruženju?

10. Koliko često dolazite u Hrvatsku?

11. Planirate li se ikada vratiti u Hrvatsku? Ako da, pod kojim uvjetima?

12. Iz Vašeg viđenja, koliko je "skupa" država u kojoj boravite? Kolika je cijena energenata (struje, vode, plina, komunalne naknade) s obzirom na Slavoniju i Baranju u usporedbi s netto plaćom u emigraciji?
